

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь - бакалавр

на тему: **«ВПЛИВ МАКРОСЕРЕДОВИЩА НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ
БАНКІВ В УКРАЇНІ»**

Виконала: студентка 4-го року
навчання, спеціальність 072
«Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Муха Анастасія Борисівна

Керівник: Базилінська О.Я.
кандидат економічних наук, доцент
Рецензент Панченко О.І.

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____Донкоглова
Н.А.

«____» _____ 2025 р.

Київ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.....	6
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ МАКРОСЕРЕДОВИЩА НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ БАНКІВ.....	6
1.1 Структура та особливості банківської системи в ринковій економіці.....	6
1.2 Види та характеристика факторів макросередовища банківського сектору	13
1.3 Методологія оцінки впливу макроекономічних факторів на банківський сектор	20
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2.....	29
АНАЛІЗ ВПЛИВУ МАКРОСЕРЕДОВИЩА НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	29
2.1 Стан та тенденції розвитку банківського сектору України	29
2.2 Основні проблеми банківської системи України	38
2.3 Оцінка впливу макрофакторів на фінансові показники банків на прикладі АТ «КРИСТАЛБАНК»	49
Висновки до розділу 2.....	56
РОЗДІЛ 3.....	58
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ МАКРОСЕРЕДОВИЩА	58
3.1 Рекомендації для підвищення фінансових результатів АТ «КРИСТАЛБАНК»	58
3.2 Стратегічні напрями розвитку банківської системи України	63
Висновки до розділу 3.....	72
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

Сучасний банківський сектор України функціонує в умовах значного впливу макроекономічних факторів, що зумовлено економічними кризами, геополітичними ризиками, змінами у законодавчому регулюванні та глобальними фінансовими тенденціями. Війна, інфляційні процеси, нестабільність валютного ринку та трансформація фінансової системи відповідно до стандартів ЄС та «Базель III» створюють нові виклики для банківської діяльності. Водночас технологічний розвиток, цифровізація банківських послуг та зростання фінансової грамотності населення відкривають додаткові можливості для підвищення ефективності банківського сектору.

Проблематика впливу макроекономічного середовища на діяльність банків досліджувалася багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. Зокрема, Онищенко Ю.І [1] аналізував еволюцію банківської діяльності та її адаптацію до змін зовнішнього середовища, Гуляєва Л.П. [2] розглядала економічну сутність банку в умовах нестабільної економіки, а Кириленко В. [5] досліджував перспективи розвитку банківської системи України. Дорошенко Н.О. та Віскарєва Е.О. [10] акцентували увагу на ролі банків у відновленні економіки, а Прокопенко Н.С., Мирончук В.М. та Шепель І.В. [11] аналізували функціонування банківської системи в умовах війни. Також важливі аспекти фінансової стійкості банків та їх стратегії управління ризиками висвітлювали Вовченко О.С. [15, 16], Грудзевич У.Я., Дребот Н.П. [46]. Результати їхніх досліджень створюють теоретичну основу для аналізу впливу макроекономічних факторів на банківський сектор України.

Вивчення впливу макросередовища на фінансові результати банків дозволяє оцінити рівень стійкості банківської системи, визначити ключові ризики та розробити рекомендації щодо їх мінімізації. Важливість дослідження підкреслюється необхідністю адаптації банків до нестабільних умов, підвищення рівня капіталізації, оптимізації управління активами та

зниження рівня проблемних кредитів. Дослідження надасть наукове та практичне обґрунтування стратегічних напрямів розвитку банківського сектору України.

Мета дослідження - оцінити вплив макроекономічних факторів на фінансові результати банківського сектору України та розробити рекомендації щодо підвищення його стійкості та ефективності в умовах економічної нестабільності.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі задачі:

- теоретично обґрунтувати структуру та особливості банківської системи в ринковій економіці;
- розглянути види та надати характеристику факторів макросередовища банківського сектору;
- описати методологію оцінки впливу макроекономічних факторів на банківський сектор;
- проаналізувати стан та тенденції розвитку банківського сектору України;
- виявити основні проблеми банківського сектору України;
- оцінити вплив макрофакторів на фінансові показники банків на прикладі АТ «КРИСТАЛБАНК»;
- надати рекомендації для підвищення фінансових показників АТ «КРИСТАЛБАНК»;
- визначити стратегічні напрямки розвитку банківської системи України.

Об'єкт дослідження - банківський сектор України в умовах змін макроекономічного середовища.

Предмет дослідження - вплив макроекономічних факторів на фінансові результати банків та ефективність їхньої діяльності.

У дослідженні застосовано теоретичні методи (аналіз, синтез, абстрагування та узагальнення, індукція, дедукція), регресійний аналіз для оцінки впливу макроекономічних факторів на фінансові показники АТ

«КРИСТАЛБАНК», економіко-статистичний та порівняльний аналіз для оцінки тенденцій банківського сектору, а також графічний метод для візуалізації результатів.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України з питань банківської діяльності, офіційні статистичні дані Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, фінансова звітність АТ «КРИСТАЛБАНК». Також використано результати наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали міжнародних організацій, а також аналітичні звіти комерційних банків.

Отримані результати можуть бути використані банками для розробки стратегій адаптації до змін макроекономічного середовища, зокрема в питаннях управління ризиками, підвищення капіталізації, зниження рівня непрацюючих кредитів та вдосконалення цифрових банківських послуг. Розроблені рекомендації можуть бути застосовані Національним банком України при формуванні регуляторної політики, а також науковцями, фінансовими аналітиками та експертами для оцінки перспектив розвитку банківського сектору.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні впливу макроекономічних факторів на фінансові результати банків України та вдосконаленні методичних підходів до його оцінки. Конкретизовано взаємозв'язок між безробіттям, інфляцією, ВВП та обсягами коштів клієнтів у банках, розроблено адаптовану регресійну модель для прогнозування фінансової стабільності банківської системи на прикладі АТ «КРИСТАЛБАНК» та запропоновано рекомендації щодо мінімізації макроекономічних ризиків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ МАКРОСЕРЕДОВИЩА НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ БАНКІВ

1.1 Структура та особливості банківської системи в ринковій економіці

Банківська система є ключовим елементом економічної основи суспільства, що функціонує за принципами ринкової економіки. Вона становить фундамент кредитно-фінансової структури, без якої неможливе стабільне економічне середовище. Як невід’ємна частина фінансової та економічної систем, банківська сфера не лише залежить від їхнього розвитку, а й активно впливає на нього. Економічне зростання супроводжується змінами як у самій банківській системі, так і у кредитно-фінансовому секторі загалом, що проявляється в їхньому кількісному та якісному вдосконаленні.

Структура сучасної банківської системи формувалися протягом багатьох століть, і її особливості значною мірою випливають з історичного розвитку банківської діяльності. Банки відігравали ключову роль у фінансових відносинах ще з часів античності, розвиваючись відповідно до економічних потреб суспільства. Еволюція банківської системи пройшла кілька етапів (табл. 1.1), кожен з яких був обумовлений соціально-економічними змінами, розвитком грошового обігу, міжнародної торгівлі та фінансових інструментів.

Таблиця 1.1 Основні етапи розвитку банківської діяльності

Етап	Назва періоду	Характеристика періоду
I (IV ст. до н.е. - XII ст.)	Зародження банківництва (від античності до Венеціанського банку)	Перші банківські операції здійснювалися у Стародавньому Вавилоні, Греції та Римі. Храми та міняйли виконували функції сучасних банкірів: приймали депозити, видавали позики, здійснювали валютні операції.

II (XII ст. - кінець XVII ст.)	Виникнення державних банків	У середньовічній Європі з'являються перші організовані банківські установи, засновані купцями та міськими управами. Виникають жиробанки у Венеції, Генуї, Амстердамі. У 1587 році засновано перший державний банк у Венеції.
III (кінець XVII ст. - XVIII ст.)	Розподіл банків на універсальні та спеціалізовані	У 1694 році заснований Англійський банк - перший центральний банк. З'являються спеціалізовані банки, що займаються окремими видами фінансових операцій. Поширюється практика депозитних операцій.
IV (XIX ст. - 2007 р.)	Розширення банківських функцій	Виникають повноцінні банківські системи. Центральні банки монополізують функцію емісії грошей. Банки розширюють діяльність на ринку цінних паперів, розвиваються нові фінансові інструменти, зокрема кредитні картки, факторинг, лізинг.
V (2007 р. - сьогодні)	Глобалізація та регулювання банківської діяльності	Внаслідок світової фінансової кризи 2007-2008 років запроваджуються нові механізми банківського регулювання («Базель III»). Посилюється банківський нагляд, міжнародні стандарти капіталу та ліквідності. Активно розвиваються цифрові банківські технології та фінансові послуги.

Джерело: складено авторами на основі даних [1]

Таким чином, кожен етап розвитку банківської діяльності супроводжувався значними змінами у фінансовій сфері, що відображало потреби суспільства. Якщо на ранніх етапах банки виконували переважно обмінні та депозитні операції, то з часом вони почали відігравати вирішальну роль у кредитуванні, інвестуванні та регулюванні грошового обігу.

На думку Гуляєва Л. П., поняття «банк» можна визначити двома підходами:

- Універсальний підхід визначає банк як фінансову установу, що виконує специфічні операції, які відрізняють її від інших організацій. Якщо певна установа не відповідає цьому визначенню, вона не може вважатися банком.

- Специфічний підхід розглядає банк залежно від мети дослідження, підкреслюючи його роль у фінансовій системі. У макроекономічному аспекті банк виступає фінансовим посередником, що забезпечує перерозподіл

ресурсів, тоді як у мікроекономічному - функціонує як підприємство, що виробляє фінансові послуги та здійснює банківські операції [2].

Оскільки банки є основою кредитно-фінансової системи, їхня діяльність формує та визначає банківську систему як цілісний механізм. Водночас єдиного загальноприйнятого визначення банківської системи не існує, адже її сутність залежить від рівня розвитку економіки, фінансового ринку та особливостей правового регулювання кожної країни. Основні підходи до трактування цього поняття наведені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 Визначення поняття «банківська система»

Автор, рік	Визначення поняття «банківська система»
Закон України «Про банки і банківську діяльність», 2000	Банківська система України складається з Національного банку, комерційних банків та філій іноземних банків, що діють відповідно до законодавства.
Д'яконова І.І., 2008	Банківська система - це Національний банк і комерційні банки, що перебувають під його управлінням та функціонують у постійній взаємодії між собою і зовнішнім середовищем.
Колодій О.А., 2008	Банківська система - це механізм регулювання грошово-кредитних відносин через акумуляцію та розподіл фінансових ресурсів, кредитування та розрахункові операції.
Кириленко В., 2010	Банківська система - це сукупність банківських установ різних форм власності, які взаємодіють як єдине ціле, забезпечуючи кредитно-фінансові зв'язки між учасниками ринку.
Мордань Є.Ю., 2012	Банківська система - структурована сукупність банківських установ різних рівнів, які здійснюють банківську діяльність у межах правового регулювання.
Черненко Н., Корогодова О., Барна М., Руцишин Н., 2020	Банківська система - це збалансована мережа банків, фінансових установ та регулюючих органів, що забезпечують стабільність банківського сектора й економіки загалом.
Сіренко Н.М., Мікуляк К.А., 2022	Банківська система - це складна, динамічна структура, що об'єднує банківські установи, діяльність яких регламентується законодавством і спрямована на стабільність економіки.
Дорошенко Н.О., Віскарєва Е.О., 2023	Банківська система - це сукупність банківських установ незалежно від їхньої форми власності, діяльність яких координується єдиним регулятором для розвитку економіки.

Джерело: складено авторами на основі даних [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10]

Аналіз різних підходів до визначення банківської системи свідчить про багатогранність цього поняття. Загалом, на нашу думку, банківська система - це комплекс взаємопов'язаних фінансових установ, включаючи центральний

банк, комерційні банки та інші кредитно-фінансові організації, що функціонують у межах правового регулювання.

Банківська система виконує ряд важливих функцій, які взаємопов'язані між собою та мають специфічні особливості. Існують різні підходи до класифікації цих функцій, але серед основних виділяють три:

1. Функція створення грошей і регулювання грошової маси. Банківська система впливає на обсяг грошей в обігу, коригуючи його відповідно до економічних потреб. Центральний банк здійснює первинну емісію грошей через випуск готівки, кредитування банків і уряду, купівлю цінних паперів та валютних активів. Комерційні банки, у свою чергу, забезпечують вторинну емісію, розширюючи грошову масу через кредитні та розрахункові операції.

2. Трансформаційна функція. Банки виконують роль фінансових посередників, акумулюючи кошти одних суб'єктів економіки та спрямовуючи їх до інших. Завдяки цьому відбувається трансформація грошових капіталів за розмірами, строками використання та рівнем ризиків, що сприяє ефективному розподілу ресурсів у фінансовій системі.

3. Стабілізаційна функція. Банківська система забезпечує стабільність фінансового ринку, мінімізуючи ризики втрати коштів та банкрутств. Банки несуть відповідальність перед вкладниками та інвесторами, контролюючи кредитні ризики своїх позичальників. Ефективне виконання цієї функції сприяє фінансовій стійкості та довірі до банківського сектору [4].

Головною особливістю банківської системи є її здатність впливати на економічні процеси через регулювання грошового обігу та кредитування. Виконання цих функцій базується на законодавчій та нормативній базі, яка визначає правила діяльності банківських установ і механізми контролю за їхньою діяльністю.

До основних принципів діяльності банківської системи, згідно з авторами Прокопенко Н.С., Мирончук В.М. та Шепель І.В., належать:

- законність - банківська система функціонує в межах чинного законодавства та нормативно-правових актів;
- економічна самостійність, що передбачає відповідальність банків за результати діяльності, свободу розпорядження власними та залученими ресурсами;
- незалежність від органів державної влади та місцевого самоврядування, які не мають права втручатися у роботу банків, за винятком випадків, визначених законом;
- відповідальність за свої зобов'язання, яка розмежовується з державними: банки не відповідають за зобов'язаннями держави, так само як і держава не несе відповідальності за зобов'язаннями банків;
- легальність банківських операцій - усі фінансові операції здійснюються на основі відповідних ліцензій;
- дотримання економічних нормативів, установлених Національним банком, для забезпечення стабільності банківської системи;
- право клієнтів на вибір банку для розміщення коштів та обслуговування;
- гарантія виконання зобов'язань перед клієнтами та партнерами, зокрема повернення вкладів [11].

Окремо виділяється принцип збереження довіри клієнтів, який є основою стабільної роботи банківського сектору [11]. Дотримання цих принципів сприяє підвищенню надійності банків та ефективному функціонуванню фінансової системи країни.

На думку Кириленка В., банківська система є невід'ємною частиною економіки, що функціонує незалежно від людської волі та свідомості. Вона об'єднує банки спільною метою - отримання прибутку та сприяння економічному розвитку. Її діяльність спрямована на реалізацію комплексних програм розвитку фінансового сектору, а також забезпечує взаємодію не лише між банківськими установами, а й з економічним середовищем загалом [5].

Основними характеристиками банківської системи є наявність взаємопов'язаних елементів, що працюють задля досягнення спільних цілей, наділені специфічними функціями та мають здатність до взаємозамінності. Крім того, банківська система є динамічною, саморегульованою та підлягає ефективному управлінню.

У світовій практиці розрізняють три основні види банківських систем: однорівневу, дворівневу та трирівневу.

1. Однорівнева система характерна для централізованих економік із плановим веденням господарства. У ній банки виконують переважно функцію фінансування державних підприємств, а не кредитування. Всі банківські установи, включно з центральним банком, перебувають на одному рівні, здійснюючи однакові операції, що виключає конкуренцію. Така система була поширена в країнах із адміністративно-командною економікою.

2. Дворівнева система є найпоширенішою серед країн із ринковою економікою. Вона включає центральний банк, який регулює грошовий обіг, емісію та валютну політику, а також комерційні банки, що обслуговують населення, підприємства та фінансові установи. При цьому небанківські кредитні організації зазвичай контролюються окремими регуляторами.

3. Трирівнева система передбачає окремий третій рівень, який охоплює небанківські фінансові установи (страхові компанії, інвестфонди, кредитні спілки). Така модель функціонує у Швейцарії та Японії. У банківських системах Німеччини, Франції та США також існують додаткові регулюючі органи, що контролюють кредитні установи [12].

Відмінності у структурі банківських систем пов'язані з особливостями економічного розвитку країн. Наприклад, у США переважають приватні (акціонерні) банки, тоді як у Західній Європі та Японії важливу роль відіграють державні та кооперативні кредитні установи.

В Україні функціонує класична дворівнева банківська система, основи якої були закладені Законом України «Про банки і банківську діяльність», рис. 1.1.

Перший рівень представлений Національним банком України (НБУ), який є центральним банком держави. Він відповідає за регулювання банківського сектору, реалізацію грошово-кредитної політики та забезпечення фінансової стабільності.

Другий рівень включає комерційні банки, які можуть мати різні форми власності та спеціалізації - акціонерні (ПАТ), кооперативні, універсальні, спеціалізовані та іноземні фінансові установи. Вони забезпечують кредитування, залучення депозитів, грошові перекази, фінансування підприємств і населення. Універсальні банки пропонують широкий спектр фінансових послуг, тоді як спеціалізовані банки (ощадні, іпотечні, інвестиційні) зосереджуються на певних напрямках банківської діяльності.

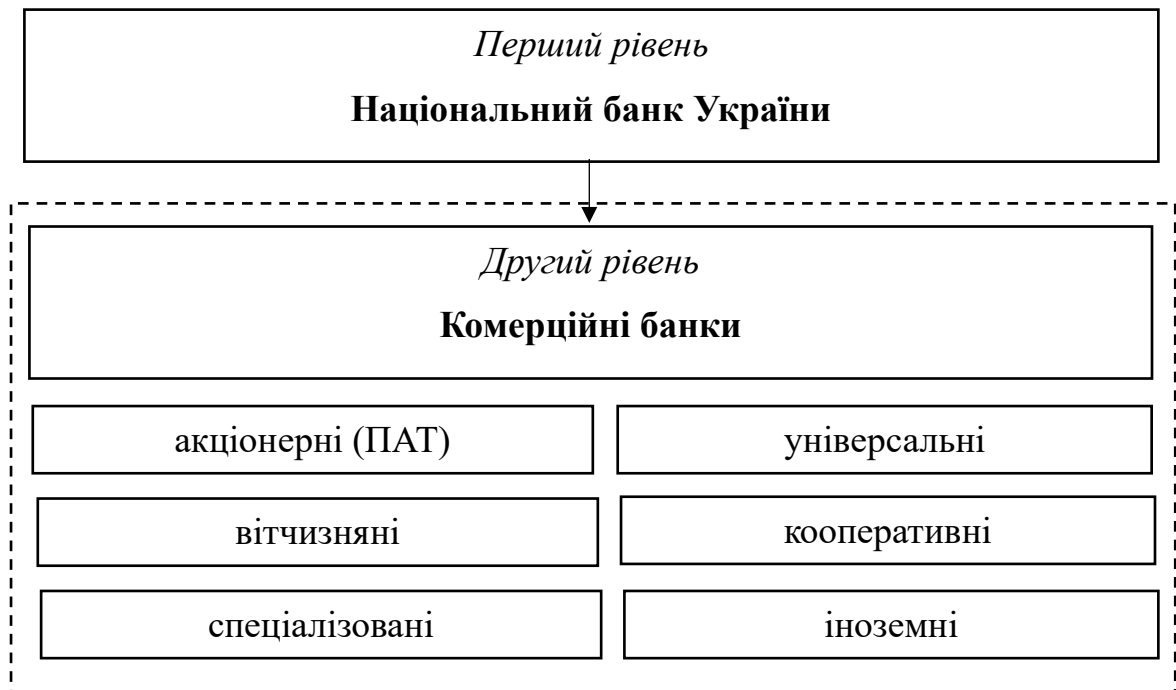

Рисунок 1.1 - Структура банківської системи України

Джерело: складено авторами на основі даних [4]

Таким чином, банківська система в ринковій економіці є ключовим елементом фінансової стабільності, забезпечуючи ефективний розподіл ресурсів та регулювання грошового обігу. Вона історично еволюціонувала, відображаючи економічні потреби суспільства, та набула дворівневої структури, де центральний банк здійснює нагляд і контроль, а комерційні

банки надають фінансові послуги бізнесу та населенню. Особливістю сучасної банківської системи є її динамічність, здатність до саморегулювання та впровадження нових фінансових технологій для підвищення ефективності економіки.

1.2 Види та характеристика факторів макросередовища банківського сектору

Банківський сектор є невід'ємною складовою фінансової системи країни та відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності. Він охоплює діяльність банківських установ, які виконують функції кредитування, залучення депозитів, обслуговування розрахунків і надання фінансових послуг. Його ефективність визначає рівень доступності фінансових ресурсів для бізнесу та населення, а також стійкість економіки до кризових явищ.

Важливо відрізнити банківський сектор від банківської системи. Банківська система охоплює не лише банки, а й регуляторні органи та інститути, що забезпечують її функціонування. Банківський сектор, своєю чергою, зосереджується саме на діяльності банківських установ, їхній взаємодії з економічними агентами та факторах, що визначають ефективність їхньої роботи [13]. Саме тому для розуміння особливостей його розвитку необхідно розглянути макросередовище, яке впливає на функціонування банківських установ.

Ефективність банківського сектору проявляється на двох рівнях. Мікроекономічний рівень відображає здатність банківської системи забезпечувати високу операційну ефективність, рентабельність і прибутковість. Макроекономічний рівень визначається здатністю стабільно виконувати ключові функції, сприяти ціновій та валютній стабільності, а також створювати умови для економічного зростання [14].

Макроекономічний підхід до аналізу економічних процесів має низку особливостей. По-перше, він зосереджується на дослідженні механізмів

формування сукупних економічних показників, що відображають загальний рівень розвитку економіки та її основні тенденції. У цьому контексті виробники та споживачі розглядаються не як окремі одиниці, а як складові частини єдиної економічної системи.

По-друге, аналіз макроекономічних процесів передбачає дослідження взаємодії між різними економічними суб'єктами через систему взаємопов'язаних ринків.

По-третє, цей підхід розширює коло факторів, що впливають на економічний розвиток. Окрім виробників і споживачів, значну роль відіграє держава, яка здійснює регулювання через грошово-кредитну політику, визначаючи її ключові напрями [15].

Узагальнюючи, макроекономічне середовище можна визначити як економічну систему, що підтримує відносну внутрішню та зовнішню рівновагу завдяки державному регулюванню, спрямованому на забезпечення стабільного розвитку. Водночас це поняття є ширшим, оскільки включає низку демографічних, економічних, природних, науково-технічних, культурних та інших факторів, які не залежать безпосередньо від господарюючих суб'єктів, але суттєво впливають на їхню діяльність.

Макросередовище формує загальні умови функціонування будь-якої організації у зовнішньому середовищі. Його специфічні риси залежать від особливостей діяльності кожного суб'єкта господарювання. Такі особливості можна розглядати як чинники або фактори, що впливають на їхню роботу [15].

Згідно з підходом Вовченко О.С., фактори макросередовища можна класифікувати за різними ознаками. За характером впливу вони поділяються на економічні, політико-юридичні, демографічні, соціальні, культурні та технологічні, табл. 1.3.

Таблиця 1.3 Класифікація факторів макросередовища банківського сектору за характером впливу

Група чинників впливу	Характеристика сфери впливу	Приклади
Економічні	Визначають умови функціонування банків через рівень економічного розвитку, державну політику, кон'юнктуру ринку, рівень інфляції, валютний курс та грошові потоки. Формують стабільність фінансової системи.	ВВП країни, рівень безробіття, облікова ставка НБУ, інфляція, курс валют, рівень доходів населення.
Політичні	Впливають на діяльність банків через політичну стабільність, державне регулювання, міжнародні відносини, стандарти корпоративного управління. Визначають ступінь довіри до банківської системи.	Політичні кризи, зміна уряду, санкції, зовнішньополітичні відносини, державні програми підтримки банків.
Юридичні	Регламентують банківську діяльність через закони, нормативні акти та регуляторні вимоги. Забезпечують правові рамки ведення фінансових операцій та захист прав клієнтів.	Закон «Про банки і банківську діяльність», регулювання НБУ, антикорупційні заходи, норми фінансового моніторингу.
Демографічні	Визначають кількісний та якісний склад потенційних клієнтів банків, їх вікову структуру, рівень урбанізації, міграційні процеси, що впливають на попит на банківські послуги.	Старіння населення, урбанізація, зміни в рівні народжуваності, міграційні тенденції.
Соціальні	Формують споживчі переваги щодо банківських послуг, залежать від рівня доходів, освіти, фінансової грамотності, моделі споживання та суспільних цінностей.	Рівень фінансової грамотності, популярність безготівкових розрахунків, схильність до заощаджень або кредитування.
Культурні	Визначають довіру до банківської системи, ставлення до фінансових ризиків, рівень фінансової культури, особливості корпоративної етики та інноваційності банків.	Довіра до банків, ставлення до кредитування, ментальні особливості клієнтів, вплив релігії та традицій на фінансову поведінку.
Технологічні	Впровадження інновацій у банківську сферу, розвиток фінтеху, цифрових банківських послуг, автоматизація бізнес-процесів, кібербезпека.	Онлайн-банкінг, мобільні платежі, штучний інтелект у фінансах, блокчейн, розвиток цифрових валют.

Джерело: складено авторами на основі даних [16]

За тривалістю впливу фактори можна поділити на постійні, що мають тривалий та стабільний вплив на банківський сектор, та тимчасового

характеру, що з'являються внаслідок специфічних економічних чи політичних обставин. До них належать швидкість реагування уряду на зміни у світовій економіці, ефективність і своєчасність заходів з економічного стимулювання, а також загальна залежність макроекономічної стабільності від оперативності ухвалення рішень центральною владою.

Ураховуючи різнобічний характер зазначених чинників, доцільно розподіляти їх на дві широкі групи: кількісні та якісні. Перші можна виразити кількісними показниками, зокрема обсягом валового внутрішнього продукту, сальдо платіжного балансу або рівнем інфляції. Натомість до якісних належать специфіка банківського законодавства, особливості грошово-кредитної політики чи переваги споживачів банківських послуг. Додатково в сучасних умовах до якісних чинників можна віднести й рівень цифровізації банківських процесів, що безпосередньо впливає на конкурентоспроможність фінансових установ.

За масштабом впливу виділяють чинники глобального, національного та локального рівнів. До перших належить, зокрема, імплементація базових принципів Банківського нагляду, вироблених Базельським комітетом: їх впровадження є одним із пріоритетних завдань світового значення. На банківську систему України загалом впливають функціонування національної системи державних фінансів, розвиток ринку цінних паперів і стратегічні напрями грошово-кредитної політики держави. Для конкретного банку істотними є регіональні чинники, зокрема рівень економічного розвитку відповідної області, кількість потенційних клієнтів, а також кваліфікація й працездатність його персоналу.

Відповідно до напрямку впливу чинники поділяються на безпосередні та опосередковані. До перших належать передусім офіційні інструменти монетарного регулювання (наприклад, облікова ставка центрального банку чи норма обов'язкового резервування). Опосередкований вплив мають такі явища, як масштаб тіньової економіки чи узгодженість дій різних органів державної влади. Варто зазначити, що гнучкість правового поля та ступінь

довіри до банківської системи можуть істотно змінювати вплив як прямих, так і непрямих чинників, оскільки визначають можливості для практичного застосування регуляторних рішень і заходів економічного стимулювання [15].

Таким чином, запропонована класифікація макросередовища не лише систематизує ключові чинники впливу на банківську діяльність, а й дає змогу глибше зрозуміти їхні взаємозв'язки. Це дозволяє вчасно виявляти ризики й формувати гнучкі стратегії реагування. Врахування постійних і тимчасових факторів, а також поділ на кількісні та якісні параметри, створює передумови для цілісного управління банками та підвищення їхньої конкурентоспроможності в умовах невизначеності.

При визначенні сукупності факторів макроекономічного середовища, що впливають на фінансову стабільність банків, важливо враховувати особливості їхнього впливу. Серед ключових характеристик можна виокремити:

- Взаємозалежність і взаємозв'язок факторів - зміна одного з показників макроекономічного середовища може спричинити зміни в інших складових, що підсилює комплексний ефект впливу.
- Багатовимірність факторної системи - велика кількість взаємопов'язаних чинників та їх різноманітний вплив на фінансові результати банків ускладнюють прогнозування й управління ризиками.
- Динамічність та мінливість - макроекономічні фактори змінюються з різною швидкістю та інтенсивністю, що впливає на стабільність банківського сектору.
- Невизначеність інформації - складність у прогнозуванні макроекономічних тенденцій і оцінці їхньої достовірності створює додаткові ризики для банківської системи [15, с. 35].

Макроекономічні фактори мають накопичувальний вплив на фінансову стабільність банківського сектору, що вимагає ефективних підходів до їх ідентифікації, системного моніторингу та контролю.

Вплив макроекономічних факторів на фінансову стабільність банків часто оцінюють через систему відповідних індикаторів, які відображають

здатність банківського сектору протистояти зовнішнім фінансовим загрозам. Наприклад, Міжнародний валютний фонд (МВФ) визначає низку ключових макроекономічних показників, що мають суттєвий вплив на фінансову систему загалом і банківський сектор зокрема. До них належать:

1. Індикатори економічного зростання (темпи зміни ВВП, рівень безробіття, інвестиційна активність) визначають загальний стан економіки. Спад може спричинити зростання проблемних кредитів і зниження прибутковості банків.

2. Показники стану платіжного балансу відображають співвідношення експорту та імпорту, рух капіталу й рівень зовнішнього боргу. Дефіцит балансу послаблює валюту та підвищує ризики фінансової нестабільності.

3. Індекси споживчих цін характеризують рівень інфляції. Її зростання знецінює заощадження, підвищує процентні ставки та збільшує частку проблемних кредитів у банках.

4. Динаміка валютних курсів і процентних ставок впливає на вартість запозичень і ліквідність банків. Коливання курсів та високі ставки можуть призвести до зниження кредитної активності та відтоку капіталу.

5. Рівень кредитної активності та вартість активів визначає доступність фінансів для бізнесу та населення. Перегрів ринку кредитів чи його різке скорочення створює ризики для стабільності банків.

6. Фінансові кризи та додаткові індикатори (фондові ринки, банківські резерви, рівень довіри до банків) сигналізують про потенційні загрози та необхідність регуляторного втручання [16].

Отже, ці макроекономічні показники є важливими для оцінки фінансової стабільності банківського сектору, прогнозування кризових явищ та розробки ефективних заходів економічної політики.

Сприятливий економічний клімат у країні стимулює розвиток банківського сектору, активізує кредитну діяльність і сприяє зростанню рентабельності банківських установ. Збільшення обсягів кредитування та

покращення фінансових результатів забезпечують вищу ефективність роботи банків. Натомість у періоди макроекономічної нестабільності, коли спостерігається зниження попиту, скорочення доходів населення, дефіцит ліквідності та зростання витрат на залучення ресурсів, фінансові результати банків погіршуються. Витрати перевищують доходи, що може призвести до суттєвого скорочення прибутків або навіть до збитків.

Макроекономічні фактори, що знаходяться поза контролем банків, можуть створювати значні ризики для їхньої фінансової стабільності. Всі ці чинники взаємопов'язані, а ключовими серед них є темпи зростання ВВП, рівень безробіття та інфляція. Їхній вплив найбільш помітний у періоди змін ділової активності та коливань ринкової кон'юнктури. Відтак, банки зазнають циклічних змін, подібних до загальноекономічних процесів у країні.

З огляду на цю кореляційну залежність, цілком обґрунтованими є заходи центрального банку, спрямовані на регулювання економічних циклів. Зазвичай вони реалізуються через грошово-кредитну політику, яка чергує стимулюючі (експансійні) та обмежувальні (рестрикційні) заходи. Таке регулювання безпосередньо впливає на функціонування банківської системи, що, у свою чергу, позначається на рівні її фінансової стійкості. Це підтверджує існування прямого взаємозв'язку між макроекономічною ситуацією в країні та фінансовою стабільністю банків [15].

Узагальнюючи, можемо стверджувати, що фактори макросередовища безпосередньо визначають умови функціонування банківського сектору, впливаючи на його стабільність та ефективність. Економічні, політичні, соціальні та технологічні чинники формують фінансовий ландшафт, у якому працюють банки, створюючи як можливості для розвитку, так і потенційні загрози. Нестабільність цих факторів вимагає постійного аналізу та адаптації банківської системи до змін, щоб забезпечити отримання фінансових результатів та довіру з боку клієнтів.

1.3 Методологія оцінки впливу макроекономічних факторів на банківський сектор

Макроекономічні зміни впливають на фінансову стабільність банків, формуючи як ризики, так і нові можливості для розвитку. Оскільки банки не можуть контролювати макрофактори, важливо своєчасно оцінювати їхній вплив та адаптувати стратегії управління. Використання спеціальних методів аналізу дозволяє підвищити стійкість банківських установ та ефективно реагувати на економічні коливання.

Макроекономічний підхід до аналізу економічних процесів і їхнього впливу на діяльність економічних агентів, зокрема комерційних банків, має ряд специфічних особливостей. Він передбачає використання агрегованих показників, що відображають загальні тенденції економічного розвитку, а також дослідження взаємозалежності ринкових процесів у межах економічної системи. Також, цей підхід охоплює широкий спектр економічних суб'єктів та враховує роль держави у формуванні економічної політики, що впливає на їхню діяльність [18].

Оцінка впливу макроекономічних факторів на банківський сектор потребує застосування комплексного науково-методичного інструментарію, що дозволяє аналізувати як загальні економічні тенденції, так і їхній вплив на фінансову стійкість банків. Для цього використовуються різні методи, які можна згрупувати за характером аналізу та рівнем деталізації, табл. 1.4. Використання цих методів як окремо, так і в комплексі, дозволяє отримати об'єктивну картину макроекономічних змін та їхнього впливу на банківський сектор.

Таблиця 1.4 Методичні підходи до оцінки впливу макроекономічних факторів на банківський сектор

Методи оцінювання	Підходи до оцінки
Коефіцієнтні методи	Аналіз фінансової стійкості в межах макропруденційного та мікропруденційного регулювання
	Стрес-тестування як метод оцінки стійкості до макроекономічних шоків

	Нормативний підхід для контролю та оцінки ризиків у банківському секторі
	Оцінка фінансових показників на основі коефіцієнтного аналізу
Непараметричні методи	Сигнальний підхід для виявлення ранніх ознак фінансової нестабільності
	Рейтингові оцінки для класифікації банків за рівнем фінансової стійкості
Математичні методи	Використання теорії ймовірностей для оцінки ризиків та прогнозування кризових явищ
	Моделювання фінансової стабільності банків на основі теорії нечітких множин
Економетричні та статистичні методи	Кластерний аналіз для групування банків за рівнем фінансової стійкості
	Дискримінантний аналіз для оцінки ймовірності банкрутства банку
	Кореляційний аналіз для виявлення зв'язків між макроекономічними показниками та банківськими фінансовими параметрами
	Факторний аналіз для визначення ключових факторів впливу на фінансову стабільність
	Таксономічний аналіз для обчислення інтегрального показника фінансової стійкості банку
Графічні методи	Візуалізація макроекономічних трендів та банківських показників за допомогою графіків та діаграм
	Побудова картограм і картосхем для аналізу територіальних та секторних особливостей банківського середовища

Джерело: складено авторами на основі даних [16; 19; 20]

Розмежування підходів до оцінювання фінансової стабільності в межах коефіцієнтного методу має певний умовний характер, адже застосування фінансових коефіцієнтів може слугувати основою для різних аналітичних стратегій. Окрім того, нормативний підхід і стрес-тестування є складовими як макропруденційного, так і мікропруденційного аналізу стану банківського сектора. Відтак класифікація методів оцінювання в межах коефіцієнтного підходу є відносною та може змінюватися залежно від цілей і специфіки дослідження.

Стрес-тестування посідає провідне місце серед інструментів оцінки фінансової стабільності банків, адже дає змогу аналізувати вплив різних макроекономічних шоків на діяльність фінансових установ. Цей підхід застосовують і для вивчення показників окремих банків, і для визначення

загального рівня стійкості банківської системи. Основна мета стрес-тестів полягає у виявленні потенційних ризиків, оцінюванні можливих втрат, а також у визначенні потреби в додаткових резервах для підтримання стабільності фінансової системи [21].

Використання стрес-тестування допомагає керівництву банків та регуляторним органам завчасно ідентифікувати вразливі аспекти балансів фінансових установ, своєчасно коригувати фінансові стратегії та запобігати поширенню системних криз. Залежно від цілей аналізу й доступних даних, стрес-тести можуть відрізнятися за методологією та рівнем деталізації, що дає можливість адаптувати цей інструмент під конкретні умови та завдання дослідження, табл. 1.5.

Таблиця 1.5 Методи аналізу в межах стрес-тестування банків

Метод аналізу	Характеристика
Аналіз чутливості	Визначає реакцію банку на окремі шокові зміни, такі як коливання валютного курсу, зростання процентних ставок або зміни вартості активів. Дозволяє оперативно оцінити вплив окремого фактора на фінансову стійкість банку.
Сценарний аналіз	Досліджує вплив комплексних макроекономічних сценаріїв на фінансову стійкість банків. Враховує одночасну зміну кількох факторів, що дозволяє оцінити взаємозв'язки між різними ризиками.
Аналіз «зараження»	Визначає, як негативні фінансові події в одному банку можуть впливати на інші установи та банківський сектор загалом. Дозволяє оцінити системні ризики та потенційні шляхи їх поширення.

Джерело: складено авторами на основі даних [21]

Однофакторні тести (аналіз чутливості) дають змогу швидко визначити вплив лише одного ризикового фактора, що спрощує процедуру розрахунків і сприяє оперативному коригуванню фінансової стратегії банку. Натомість багатофакторні тести (сценарний аналіз) враховують сукупну дію кількох змінних, завдяки чому забезпечують більш глибоке розуміння фінансової стійкості. Однак складність такого підходу ускладнює розрахунки та прогнозування унікальних кризових сценаріїв.

Під час багатофакторного аналізу застосовують різноманітні методи агрегування ризиків: підсумовування, метод сталої диверсифікації, дисперсійно-коваріаційний підхід, метод копул і метод повної симуляції.

Завдяки цим методам вдається точніше оцінити фінансову стійкість банку й спрогнозувати потенційні загрози в умовах нестабільності [21]. Таким чином, стрес-тестування є важливим інструментом макропруденційної політики, оскільки допомагає вчасно прогнозувати кризові ситуації й розробляти заходи для підвищення надійності банківського сектору.

Нормативний підхід до оцінювання фінансової стійкості банків охоплює як макро-, так і мікрорівень. В Україні його реалізація здійснюється через систему обов'язкових економічних нормативів, визначених Національним банком. Чіткість і прозорість таких розрахунків, передбачених законодавчими актами, є головною перевагою підходу. Водночас йому притаманні певні обмеження, оскільки він не враховує низку важливих ризиків (процентних, валютних, ризиків прибутковості тощо), здатних суттєво впливати на загальну фінансову стабільність.

Національний банк України постійно коригує список і порогові значення економічних нормативів з урахуванням актуальних викликів. Для системно важливих банків, що мають ключове значення для всієї фінансової системи, діють посилені вимоги: зокрема, підвищені стандарти капіталу (буфер системної важливості) та обмеження кредитного ризику на одного контрагента (Н7) [16].

Ще одним вагомим інструментом оцінки фінансової стабільності є коефіцієнтний аналіз. Він дає змогу оперативно виявляти відхилення у ключових показниках і прискорює прийняття рішень у банківському менеджменті. Його перевагою виступає відносна простота математичних розрахунків, проте визначення єдиних «ідеальних» значень коефіцієнтів для різних фінансових установ ускладнене через їхню специфіку. У підході МВФ коефіцієнтний аналіз доповнюється вивченням динамічних індикаторів, що допомагає відстежувати зміни у фінансово-економічних тенденціях і вчасно реагувати на потенційні загрози [22].

Непараметричні методи оцінювання фінансової стабільності банків включають, передусім, сигнальний підхід і рейтингові оцінки. Сигнальний

підхід дає змогу відстежувати «сигнали» про потенційні кризові явища, аналізуючи динаміку ключових показників і порівнюючи їх із визначеними граничними значеннями. Головна перевага цього методу - можливість оперативного виявлення ризиків. Водночас ефективність сигнального підходу значною мірою залежить від правильного вибору показників та надійності історичних даних [16].

Рейтингова оцінка забезпечує банку певне місце в рейтингу на підставі аналізу фінансових показників. Цей метод підвищує прозорість ринку та дає змогу швидко визначити рівень стабільності банку порівняно з конкурентами. Рейтингування здійснюють різними способами: номерним, бальним чи індексним, а також у межах інсайдерських (UBSS, ROCA, BOPEC, CAMEO) і дистанційних (CAMELS, PATROL, CAEL, ORAP) систем. Найбільш відомою є методологія CAMELS, створена групою експертів Sheshunh of Bank (США), а також методика, розроблена під керівництвом В. С. Кромонава на пострадянському просторі. CAMELS успішно адаптовано Національним банком України з урахуванням особливостей вітчизняного ринку, що дало змогу ефективніше виявляти проблемні напрями у діяльності банків [19].

Водночас рейтингові методи мають обмеження, оскільки переважно спираються на історичні дані та можуть базуватися на суб'єктивних оцінках експертів. Уміння швидко реагувати на зміни макроекономічної ситуації та прогнозувати майбутні ризики залишається одним із головних викликів у застосуванні рейтингових інструментів [19]. Саме тому постійне вдосконалення методик оцінювання фінансової стабільності банків є ключовим завданням як для наглядових органів, так і для самих банківських установ.

Математичні методи оцінки фінансової стабільності банків включають інструменти на основі теорії ймовірностей і теорії нечітких множин. Завдяки їм можна визначати ймовірність банкрутства, рівень ризиків та можливі втрати, а також оцінювати вплив найрізноманітніших чинників на стан банківської системи. Застосування теорії ймовірностей дає змогу

розраховувати статистичну ймовірність настання кризових явищ, тоді як теорія нечітких множин передбачає моделювання в умовах невизначеності та використання експертних суджень. Водночас ці підходи потребують значних обчислювальних ресурсів, ретельного добору вихідних даних і застосування спеціалізованого програмного забезпечення [23].

Економіко-математичне моделювання становить важливу складову аналітичного інструментарію для вивчення макроекономічних умов функціонування банківської системи. Зокрема, широке використання мають регресійні методи, які дають змогу визначити вплив ключових макроекономічних показників (економічного зростання, виробничої активності, стану кредитного ринку тощо) на ймовірність фінансової нестабільності. Із цією метою часто застосовують пробіт- та логіт-моделі, що дають змогу оцінити роль дестабілізуючих чинників, серед яких: сповільнення ВВП, макроекономічні дисбаланси, надмірна кредитна експансія, неефективне регулювання чи проблеми в системі страхування депозитів і захисту прав власників [24]. Основні економетричні та статистичні підходи до оцінки фінансової стабільності банків, табл. 1.6.

Таблиця 1.6 Основні економетричні та статистичні підходи до оцінки фінансової стабільності банків

Метод оцінки	Опис
Кластерний аналіз	Використовує алгоритми класифікації для групування банків за рівнем фінансової стабільності, що дозволяє ідентифікувати сильні та слабкі установи.
Дискримінантний аналіз	Допомагає оцінити ймовірність банкрутства банків, визначаючи ключові фінансові показники, що відрізняють стабільні банки від нестабільних. Один із відомих підходів - модель Альтмана.
Кореляційний аналіз	Виявляє взаємозв'язки між макроекономічними та банківськими показниками, що дозволяє встановити залежність фінансової стабільності від різних факторів.
Факторний аналіз	Ідентифікує ключові фактори, що впливають на фінансову стабільність банків, та визначає їхню вагомість і напрям впливу.
Таксономічний аналіз	Дозволяє обчислити узагальнений інтегральний показник фінансової стабільності банку, що дає змогу оцінити її рівень комплексно.

Джерело: складено авторами на основі даних [16]

Оцінювання впливу макроекономічних факторів на банківський сектор вимагає різнобічного підходу, що поєднує кількісні та якісні показники. Згідно з баченням О. С. Вовченка, ефективний методологічний інструментарій має включати багатовимірний аналіз, який відстежує взаємозв'язки між ключовими макроекономічними змінними та фінансовою стабільністю банків. Оскільки макроекономічне середовище характеризується динамічністю й постійно генерує нові ризики, набуває особливої ваги гнучкість методів оцінки: вони повинні оперативно адаптуватися до змін у зовнішніх умовах і враховувати динамічні показники, а не лише статичні дані [16].

Важливим завданням залишається аналіз потенціалу банків до адаптації та виявлення зон підвищеного ризику. Зокрема, рекомендовано оцінювати рівень збалансованості грошових потоків, що уможлиблює глибше розуміння стійкості установи. При цьому точність прогнозів суттєво залежить від мінімізації припущень у моделях економіко-математичного аналізу [16].

На думку В. Б. Захожая, для оцінки фінансової стабільності банківського сектору корисно використовувати такі комплексні методи, як модель SAABA, метод оцінки перспективної фінансової стійкості банку та методіку рейтингу динамічної фінансової стійкості. Модель SAABA покликана оцінювати вплив макроекономічних чинників на активи та фінансові результати банку, застосовуючи аналіз чутливості, сценарний підхід і моделювання методом Монте-Карло [21].

Модель перспективної фінансової стійкості спрямована на прогнозування здатності банку адаптуватися до змін у макроекономічних умовах. У її основу покладено аналіз фінансових коефіцієнтів, методи прогнозування часових рядів і сценарний аналіз, що дає ширший погляд на майбутні ризики. Ще один підхід - методика рейтингу динамічної фінансової стійкості - оцінює не лише поточний стан банку, а й враховує його динамічні характеристики. Вона охоплює аналіз часових рядів, рейтингові системи та відстеження тенденцій фінансових змін, даючи змогу цілісніше визначити перспективу подальшого розвитку [21].

Загалом, методологія оцінки впливу макрофакторів на банківський сектор поєднує кількісні та якісні підходи, що дозволяє всебічно аналізувати фінансову стійкість банків і оперативно виявляти ризики.

Висновки до розділу 1

Банківська система є невід'ємною частиною ринкової економіки, забезпечуючи фінансову стабільність, регулювання грошового обігу та ефективний розподіл ресурсів. Її еволюція відображає соціально-економічні зміни, що призвели до формування дворівневої структури, в якій центральний банк здійснює нагляд і контроль, а комерційні банки забезпечують кредитно-фінансове обслуговування. Головними особливостями сучасної банківської системи є динамічність, здатність до саморегулювання та впровадження інноваційних фінансових технологій, що сприяють підвищенню ефективності економіки та фінансової стійкості.

Фактори макросередовища відіграють вирішальну роль у формуванні умов функціонування банківського сектору, визначаючи його стабільність, ефективність і конкурентоспроможність. Вони поділяються на економічні, політичні, соціальні, технологічні та інші чинники, які впливають як безпосередньо, так і опосередковано. Динамічність і взаємопов'язаність цих факторів зумовлює необхідність постійного моніторингу та адаптації банків до змін у зовнішньому середовищі. Вчасне реагування на виклики макроекономічного середовища є ключовою умовою фінансової стабільності банківського сектору та його ефективної роботи в умовах ринкової економіки.

Методологія оцінки впливу макроекономічних факторів на банківський сектор базується на поєднанні різних підходів, зокрема коефіцієнтного, економетричного, математичного та стрес-тестування. Вона дозволяє аналізувати фінансову стабільність банків, прогнозувати ризики та розробляти стратегії адаптації до змін макроекономічного середовища. Використання комплексного аналізу дає змогу своєчасно виявляти загрози, підвищувати

стійкість банківської системи та ефективно реагувати на кризові явища, що забезпечує її надійність у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ МАКРОСЕРЕДОВИЩА НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

2.1 Стан та тенденції розвитку банківського сектору України

Розвиток банківської системи є динамічним процесом, що відбувається під впливом економічних, політичних і соціальних факторів. Формування банківської системи України після здобуття незалежності супроводжувалося трансформацією економічної моделі, зміною регуляторних підходів та адаптацією до ринкових умов.

У науковій літературі існують різні підходи до періодизації цього процесу, які ґрунтуються на макроекономічних змінах, кризових явищах, етапах реформування та стабілізації фінансового сектору, табл. 2.1.

Таблиця 2.1 Підходи до періодизації розвитку банківської системи України

Автор	Етапи розвитку	Характеристика етапів
Дзюблук О.	I (1987-1989)	Початок реорганізації монобанківської системи адміністративно-командного типу.
	II (1990-1991)	Останній період функціонування банківської системи України в складі СРСР.
	III (1992-1994)	Екстенсивний розвиток банківської системи, стрімке зростання кількості банків.
	IV (1995-2000)	Відносна стабілізація загальної кількості зареєстрованих банків.
Лютий І.	I (1991-1992)	Перереєстрація та реорганізація існуючих банківських установ.
	II (1992-1993)	Виникнення банків «нової хвилі».
	III (1994-1996)	Оздоровлення банківської системи, якісне зростання.
	IV (1996-1998)	Стабілізація, впровадження національної грошової одиниці.
Вовчак О.	I (1988-1990)	Реєстрація банків у Москві.
	II (1991-1992)	Перереєстрація банківських установ в Україні.
	III (1992-1993)	Масове створення банків «нової хвилі», поява так званих «кишенькових» банків.
	IV (1994-1996)	Призупинення інфляційних процесів.
	V (1996-1997)	Реєстрація представництв іноземних банків та банків за участю іноземного капіталу.
	VI (з 1998 р.)	Реформування бухгалтерського обліку та звітності.
Матвієнко П.	I (1991-1992)	Становлення банківської системи незалежної України.
	II (1992-1999)	Екстенсивний розвиток банківської системи.
	III (2000-2006)	Стабілізація та початок економічного піднесення.

Борисевич В., Онищенко Ю.	I (1991-1996)	Закладення основ функціонування банківської системи України.
	II (1997-2001)	Створення та вдосконалення законодавчої бази банківської системи.
	III (2002-2008)	Активний розвиток банківського сектору.
	IV (2009-2013)	Трансформація банківської системи під впливом світової фінансової кризи.
	V (2014 - сьогодні)	Реформування банківської системи, загострення банківської кризи через внутрішні фактори.
Посмітна М.	I (1991-1995)	Створення Національного банку України, формування законодавчої бази, збільшення кількості банківських установ.
	II (1996-1999)	Грошова реформа, запровадження гривні, створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.
	III (2000 - I півріччя 2008)	Прийняття нових законів про банки, стабілізація, прихід іноземного капіталу.
	IV (II півріччя 2008-2013)	Глобальна фінансова криза, девальвація гривні, скорочення ВВП.
	V (2014-2019)	Банківська криза, націоналізація «ПриватБанку», реформи НБУ, скорочення кількості банків.
	VI (2020 - початок 2022)	Криза через COVID-19, диджиталізація банківської сфери, перевірка ефективності макропруденційних інструментів.
	VII (з 24 лютого 2022)	Функціонування банківської системи в умовах воєнного стану, напрацювання нових підходів до монетарної політики.

Джерело: складено авторами на основі даних [25; 26; 27; 28; 29; 30]

Аналіз різних підходів до періодизації розвитку банківської системи України свідчить про існування спільних тенденцій та закономірностей. Більшість дослідників виділяють початковий етап становлення банківської системи в перші роки незалежності, кризові явища кінця 1990-х та 2008 року, період стабілізації у 2000-х, реформування після 2014 року, а також сучасні виклики, спричинені пандемією COVID-19 та війною. Останній етап розвитку банківської системи, який триває з 2022 року, пов'язаний із пристосуванням фінансового сектору до умов воєнного стану, що вимагає нових стратегій управління ризиками та забезпечення фінансової стабільності.

Протягом 2024-2025 років Національний банк України впроваджує низку реформ, що наближають регулювання банківського сектору до стандартів ЄС та «Базель III».

З липня 2024 року банки працюють за новою триступеневою структурою капіталу, яка передбачає встановлення нормативів капіталу першого рівня, основного капіталу першого рівня та регулятивного капіталу. Додатково

запроваджено буфери консервації, контрциклічний буфер, буфери системної важливості та системного ризику, що поступово впроваджуватимуться до 2025 року. Також введено коефіцієнт левериджу, який допомагає оцінювати здатність банку покривати ризики капіталом першого рівня незалежно від ваги ризику активів. З 2025 року банки зобов'язані підтримувати достатній рівень ліквідності для покриття всіх суттєвих ризиків, що передбачає щорічне подання звітів про внутрішню оцінку ліквідності [31].

З 2025 року банки повинні застосовувати оновлені підходи до ідентифікації та обліку непрацюючих кредитів. До них тепер відносяться також реструктуризовані позики, де повторне реструктурування відбулося після їх повернення до категорії «працюючі», або де прострочення перевищує 30 днів [32]. Таким чином, регуляторні зміни покликані зміцнити стійкість банківської системи, підвищити рівень прозорості та довіри до фінансового сектору, а також наблизити банківське регулювання України до міжнародних норм.

Одним із важливих показників стану банківської безпеки країни є динаміка кількості банківських установ (рис. 2.1). Міністерство фінансів України щорічно оприлюднює статистичні дані щодо кількості комерційних банків на початок року.

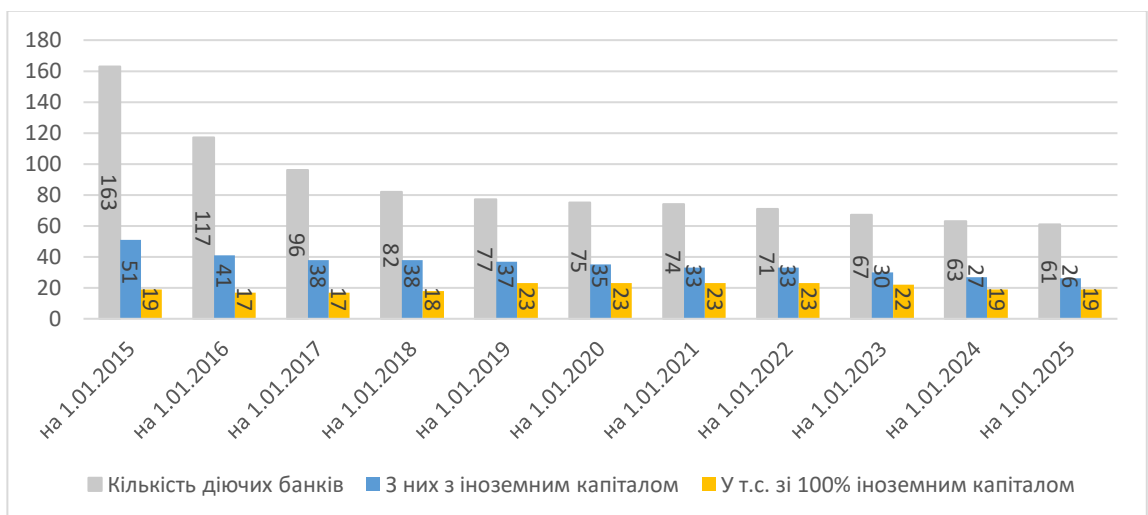

Рисунок 2.1 - Динаміка кількості банків України в період 2015-2025 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [33].

За останнє десятиліття в Україні спостерігається стійка тенденція до скорочення кількості банків: з 163 у 2015 році до 61 у 2025 році. Основними причинами цього процесу є очищення банківського сектору від фінансово нестабільних установ, боротьба з відмиванням коштів та санкції проти банків із російським капіталом. Також зменшується кількість іноземних банків, що частково пов'язано зі складними умовами ведення бізнесу під час війни.

Паралельно банківська система адаптується до європейських стандартів, де теж простежується тенденція до укрупнення банків та скорочення мережі відділень. Важливу роль у цих змінах відіграє активний розвиток цифрових технологій: із поширенням онлайн-банкінгу клієнти дедалі частіше обирають дистанційне обслуговування, що знижує потребу у фізичних відділеннях.

На фінансову стійкість та ефективність банківського сектору впливає структура власності його активів, яка представлена на рис. 2.2, оскільки визначає рівень конкуренції, доступ до капіталу та потенційні ризики для економіки.

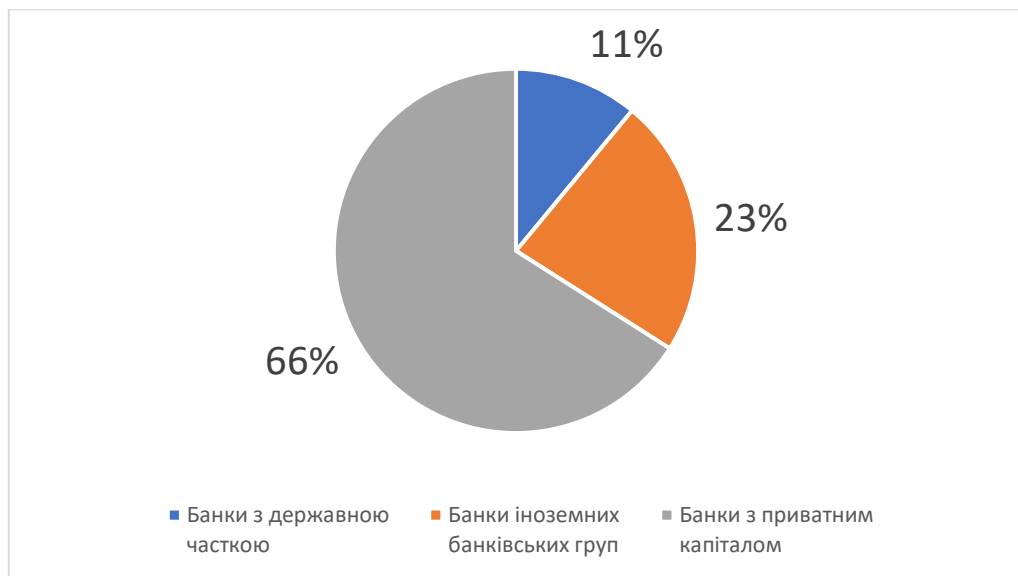

Рисунок 2.2 - Структура власності активів банківської системи України станом на 01.01.2025

Джерело: складено авторами на основі даних [34].

Станом на 01.01.2025 року 66% банків в Україні мають приватний капітал, тоді як на іноземні банківські групи припадає 23%, а на державні

банки - лише 11%. Такий розподіл власності відображає зосередженість банківської системи у приватному секторі при незначному впливі держави та іноземних інвесторів.

Чим вища ринкова частка банку на ринку роздрібних депозитів, тим вищий рівень довіри вкладників, фінансова стабільність і спроможність підтримувати активне кредитування. Детальний аналіз ринкових часток провідних банків подано на рис. 2.3.

Банківська система України успішно адаптувалася до нової структури капіталу, зберігаючи майже двократний запас капіталу всіх рівнів. За даними 2024, норматив достатності регулятивного капіталу становить 16,2% (при мінімальному рівні 8,5%), а капіталу першого рівня - 15,7% (за нормативу 7,5%) [35].

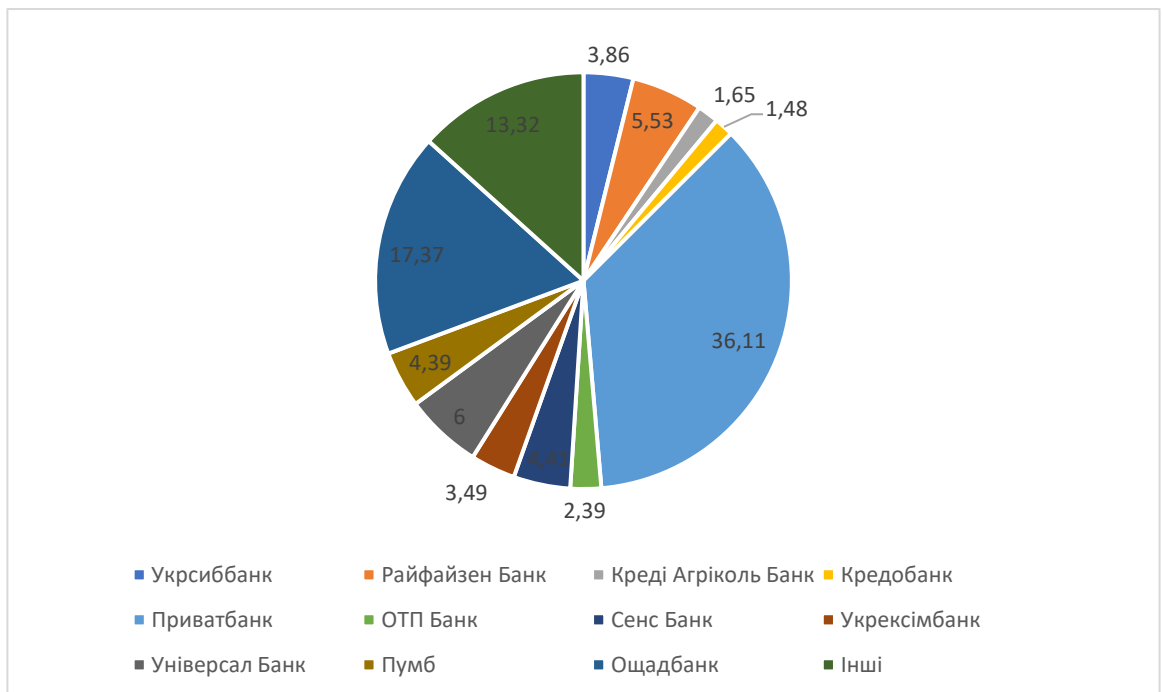

Рисунок 2.3 - Ринкові частки провідних банків (ІІІ квартал 2024 р.)

Джерело: складено авторами на основі даних [36].

Аналіз ринкових часток банків на ринку роздрібних депозитів показує, що більшість із них належить до категорії банків з приватним капіталом. Зокрема, серед банків із найбільшою часткою ПриватБанк (36,11%) і Ощадбанк (17,37%) є державними, а Райффайзен Банк (5,53%), Креді Агріколь

Банк (1,65%), Кредобанк (1,48%) та ОТП Банк (2,39%) - представниками іноземних банківських груп. Водночас ПУМБ (4,39%), Універсал Банк (6%), Сенс Банк (4,41%) та інші, що займають суттєві частки ринку, є приватними.

Отже, існує домінування банків із приватним капіталом на ринку роздрібних депозитів, хоча державні банки, зокрема ПриватБанк, продовжують утримувати найбільшу частку.

Розгляд активів банківського сектору є важливим для оцінки його стійкості, ліквідності та здатності підтримувати економіку через кредитування та інвестиції, рис. 2.4.

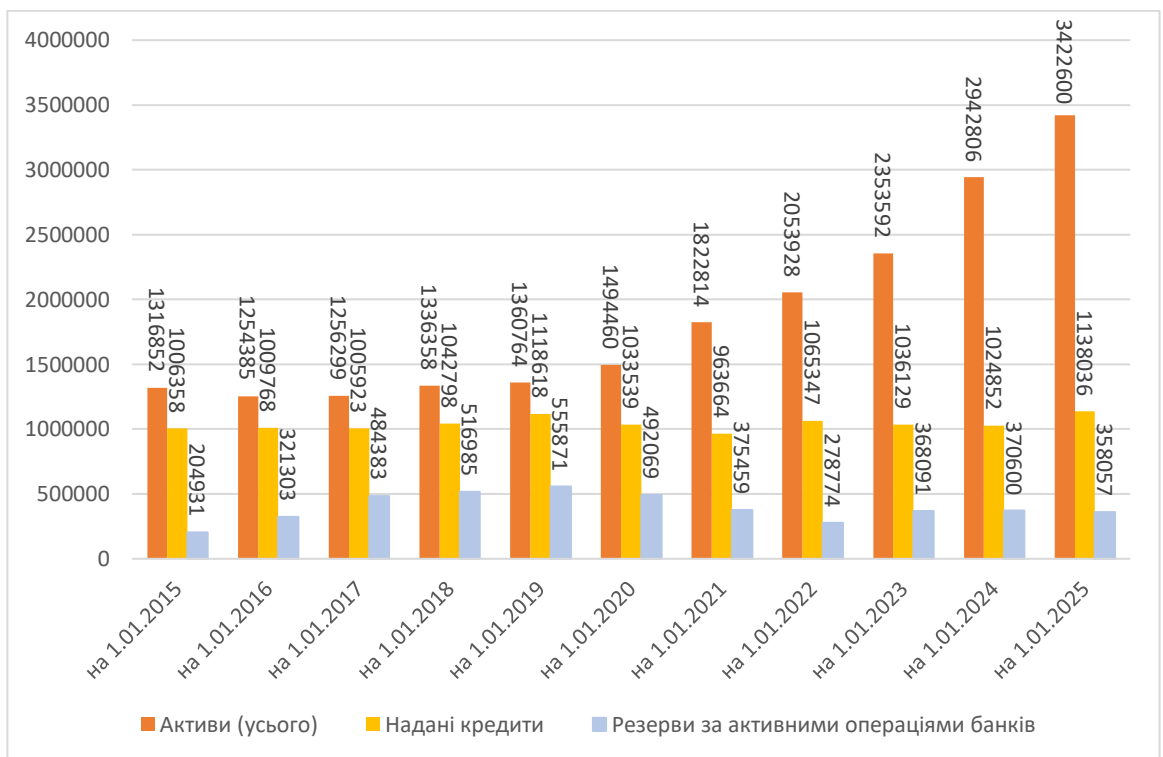

Рисунок 2.4 - Активи банківського сектору України у 2015-2025 рр., млн. грн.

Джерело: складено авторами на основі даних [37].

У 2015-2025 роках активи банківського сектору України зросли майже в 2,6 рази, досягнувши 3,42 трлн. грн, що свідчить про розширення фінансової системи. Водночас обсяги наданих кредитів залишалися відносно стабільними з незначними коливаннями, тоді як резерви за активними операціями після піку

у 2019 році почали знижуватися, що може вказувати на покращення якості кредитного портфеля банків.

Розглянемо більш детальніше кредитний портфель банківського сектору України за 2015-2025 рр. на рис. 2.5.

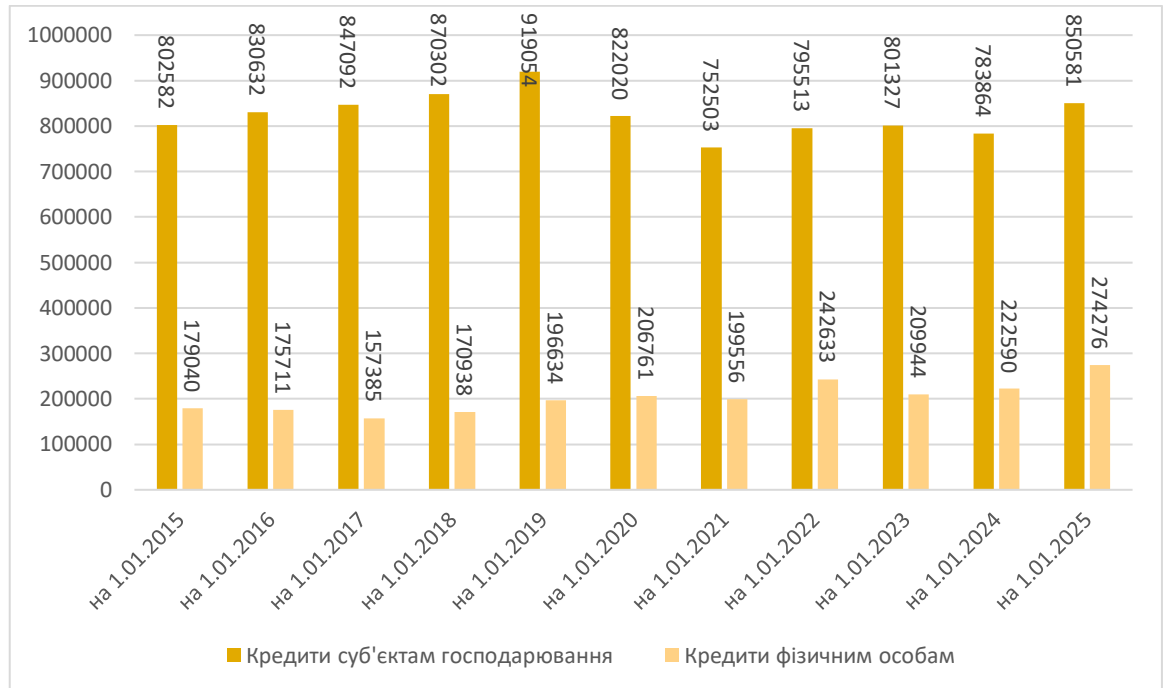

Рисунок 2.5 - Кредитний портфель банківського сектору України 2015-2025 рр., млн. грн.

Джерело: складено авторами на основі даних [37].

У 2015-2019 роках спостерігалось поступове зростання кредитування суб'єктів господарювання, але після 2020 року відбулося його скорочення, з подальшим відновленням у 2022-2025 роках. Кредитування фізичних осіб демонструвало нестабільність, але загальна тенденція свідчить про зростання, особливо після 2021 року. У 2025 році обсяги кредитів для обох категорій досягають максимумів, але не перевищують 2019 року.

Аналіз пасивів банківського сектору допомагає оцінити фінансову стійкість банків і їхню залежність від різних джерел фінансування. Зміни в їх структурі відображають рівень довіри вкладників та ризики ліквідності (рис. 2.6).

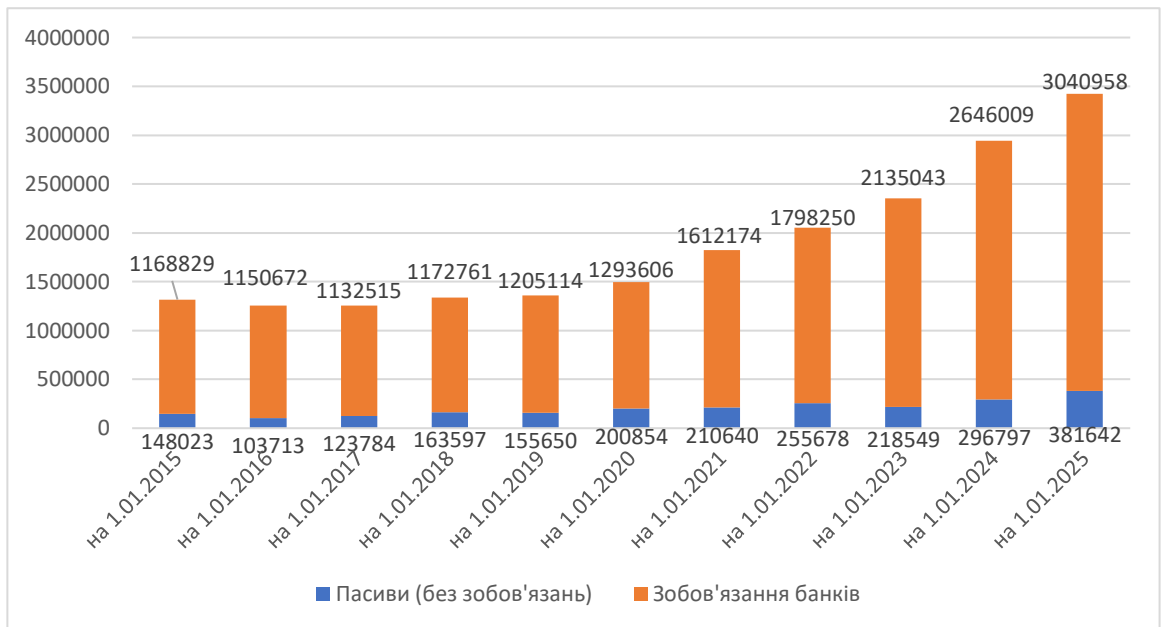

Рисунок 2.6 - Пасиви банківського сектору України 2015-2025 рр., млн. грн.

Джерело: складено авторами на основі даних [38].

Згідно рис. 2.6, зобов'язання банків України зросли з 1,17 трлн грн до 3,04 трлн грн, а пасиви (без зобов'язань) - з 148 млрд грн до 382 млрд грн. Особливо динамічне збільшення відбулося після 2020 року, що вказує на активне залучення коштів банками та розширення їхньої ресурсної бази.

Далі, розглянемо структуру залучених коштів банків України, рис. 2.7.

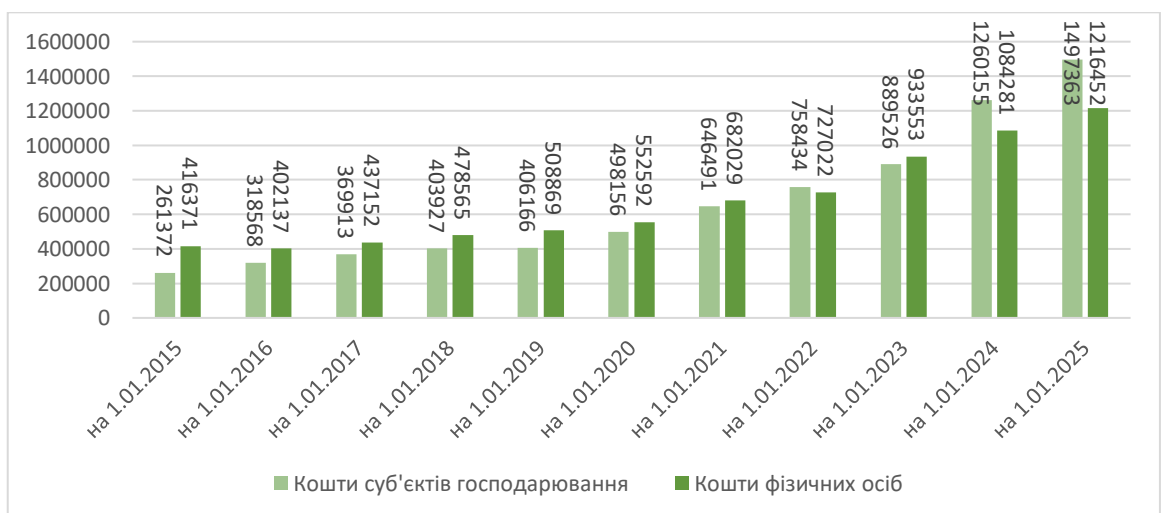

Рисунок 2.7 - Структура залучених коштів банків України 2008-2025 рр., млн. грн.

Джерело: складено авторами на основі даних [38].

Протягом 2015-2025 років кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб у банках України суттєво зросли. Кошти бізнесу збільшилися майже в 5,7 рази - з 261 млрд грн до 1,5 трлн грн, а депозити населення зросли майже в 3 рази - з 416 млрд грн до 1,22 трлн грн. Особливо стрімке зростання спостерігалось після 2020 року, що свідчить про зростання довіри до банківської системи та накопичення фінансових ресурсів у країні.

Рентабельність активів і капіталу банків є ключовими показниками ефективності їхньої діяльності, оскільки вони відображають здатність банків генерувати прибуток із наявних ресурсів та забезпечувати стійкість фінансової системи. Аналіз цих показників (рис. 2.8) дозволяє оцінити прибутковість банківського сектору, рівень ризику та ефективність управління капіталом.

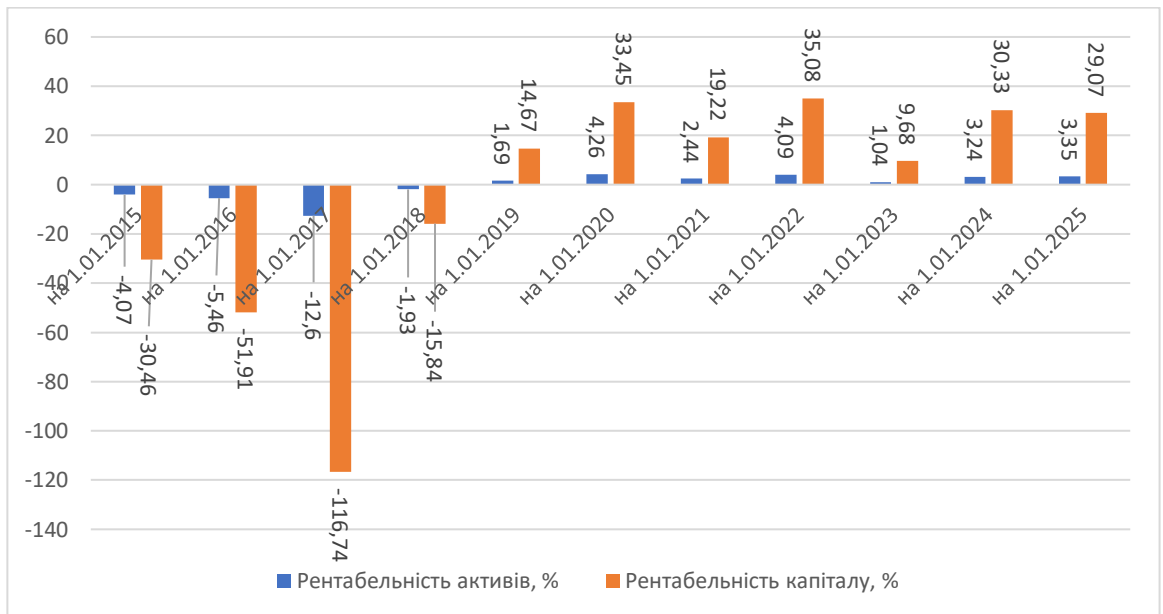

Рисунок 2.8 - Рентабельність активів та капіталу банків України 20-2025 рр., %

Джерело: складено авторами на основі даних [34].

Аналіз рис. 2.8, показав, що у 2015-2017 роках рентабельність активів і капіталу банків України була негативною, яка свідчить про значні збитки у секторі. З 2018 року ситуація покращилася, і показники стали позитивними, досягнувши піку у 2022 році (4,09% для активів та 35,08% для капіталу). У 2023 році спостерігалось тимчасове зниження прибутковості, але в 2024-2025

роках рентабельність знову стабілізувалася на високому рівні, що свідчить про адаптацію банківської системи до економічних викликів війни.

На основі викладеного матеріалу, можемо зробити висновок, що банківський сектор України пройшов етапи становлення, криз, реформ і адаптації до нових викликів. Його розвиток супроводжувався трансформацією структури, скороченням кількості банків, зростанням активів і залучених коштів, а також посиленням регулювання. Важливими тенденціями стали інтеграція до європейських стандартів, цифровізація банківських послуг і підвищення фінансової стійкості. Водночас виклики, зокрема економічні кризи та війна, впливають на кредитування, прибутковість і ризики ліквідності. Загалом банківська система демонструє адаптивність і здатність до розвитку в умовах нестабільності.

2.2 Основні проблеми банківської системи України

Банківська система України відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності та підтримці економічного розвитку. Однак, попри досягнення, вона стикається з низкою викликів, що впливають на її стійкість та ефективність.

Значні потрясіння, зазнала банківська система України, через анексію Криму, війну на сході та повномасштабне вторгнення у 2022 році. Попри політичну й економічну нестабільність, вона змогла адаптуватися, перебудовуючи інфраструктуру та запроваджуючи нові механізми забезпечення фінансової стабільності [39]. Однак окупація східних і південних регіонів спричинила втрату банківських відділень, банкоматів і серверних центрів, що ускладнило доступ населення до фінансових послуг, зняття готівки, проведення платежів і використання цифрових сервісів. Станом на початок 2024 року 26% території України залишається під окупацією, що створює серйозні виклики для подальшого функціонування банківського сектору [40].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну призупинило тенденцію до зниження частки непрацюючих кредитів (NPL), яка скорочувалася з 2018 року. Станом на 1 березня 2022 року цей показник зменшився до 27%, проте до початку 2023 року зріс до 38%, зосереджуючись переважно в державних банках, зокрема понад 40% - у ПриватБанку. Значні втрати змусили банки нарощувати резерви, що перевищили 100 млрд грн, а потенційні збитки кредитного портфеля можуть досягти 30% [41].

Проте, у 2024 році частка NPL зменшилася до 32,3%, продовжуючи скорочуватися, особливо в державних банках, завдяки активному кредитуванню та списанню боргів. Для бізнесу цей показник знизився до 40,7%, а для фізичних осіб - до 17,6%. Дефолти корпоративних позичальників за гривневими кредитами залишаються на рівні близько 5%, що відповідає періодам макроекономічної стабільності [42].

Розглянемо на рис. 2.9, сучасний стан рівня непрацюючих кредитів, станом на 01.01.2025.

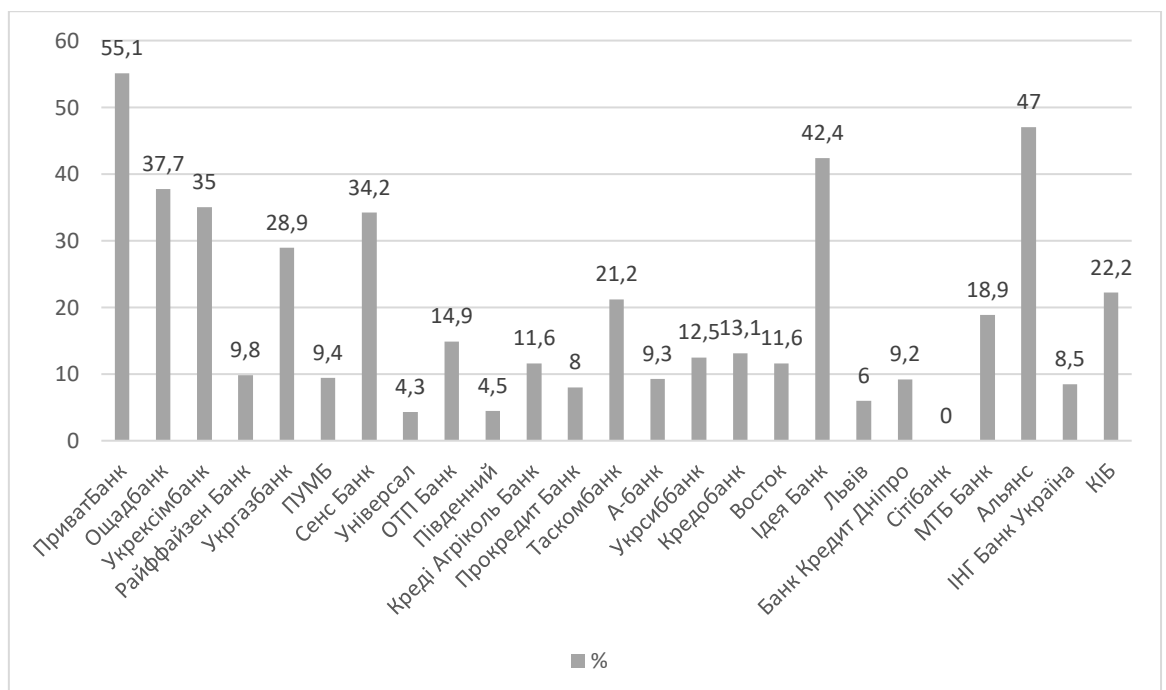

Рисунок 2.9 - Частка непрацюючих кредитів (NPL) 25 банків України із найбільшим обсягом кредитного портфеля, % (станом на 01.01.2025)

Джерело: складено авторами на основі даних [41].

Станом на 01.01.2025 рівень NPL серед найбільших банків України залишається значною проблемою для банківського сектору. Найвищі показники мають ПриватБанк (55,1%), Ідея Банк (42,4%) та Ощадбанк (37,7%), тоді як Сітібанк (0%), Універсал Банк (4,3%) і Південний (4,5%) демонструють найнижчий рівень проблемних кредитів. Основний тягар NPL припадає на державні банки, тоді як приватні та іноземні ефективніше контролюють кредитний ризик.

Подальше скорочення NPL є критично важливим для фінансової стабільності. Вихід з цієї проблеми, залежатиме від своєчасної оцінки ризиків, реструктуризації боргів та оновлення стратегій банків, особливо державних, відповідно до планів Ради з фінансової стабільності. Виконання цих заходів сприятиме зміцненню банківської системи та підвищенню її інвестиційної привабливості.

Для огляду ще однієї проблеми банківського сектору України, проаналізуємо капіталізацію банків на рис. 2.10.

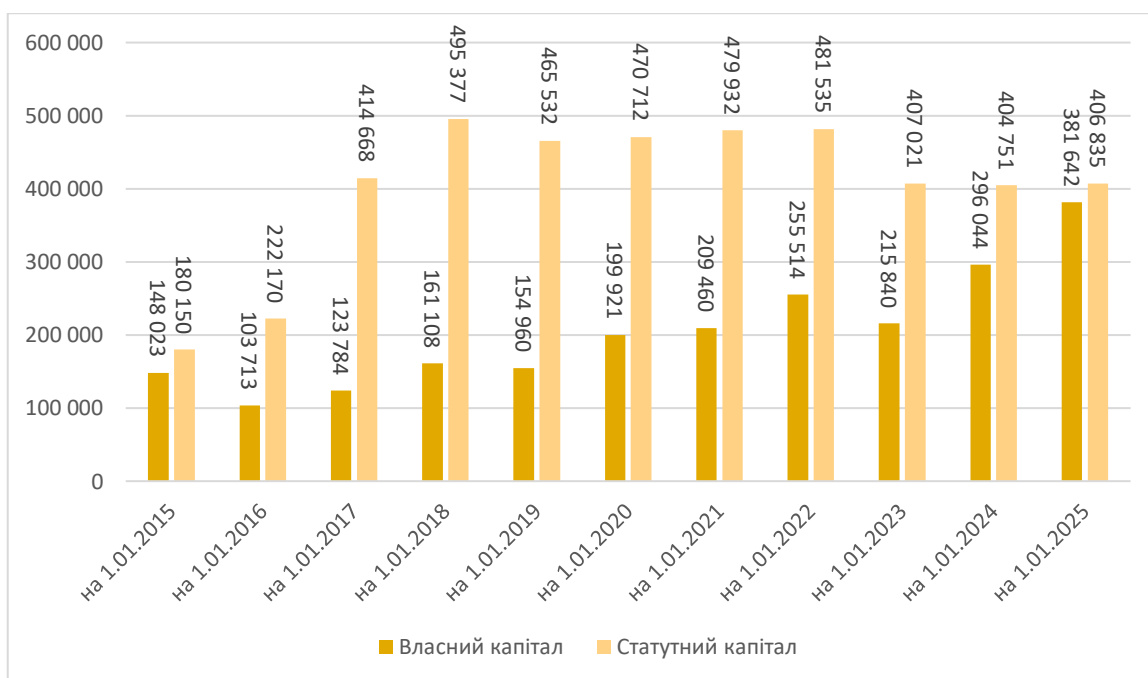

Рисунок 2.10 - Динаміка капіталу банків України за 2015-2025 рр., млн. грн.

Джерело: складено авторами на основі даних [34].

Аналіз динаміки капіталу банків України за 2015-2025 роки показує зростання власного капіталу, особливо після 2021 року, що свідчить про посилення фінансової стійкості банківської системи. Водночас статутний капітал після стрімкого збільшення у 2017 році залишається відносно стабільним та поступово зменшується, що може свідчити про певне уповільнення процесів капіталізації.

Попри позитивні тенденції, проблема недостатньої капіталізації залишається актуальною для банківського сектору України з перших років його становлення. Ще у 1993 році банки банкрутували, не встигнувши сформувати необхідний статутний капітал, що змусило НБУ запровадити жорсткіші вимоги до капіталізації [43]. У 2025 році мінімальний розмір статутного капіталу для банків встановлено на рівні 200 млн грн, однак для окремих установ він може бути вищим [3; 44].

Важливим викликом залишається низький рівень власного капіталу банківської системи щодо ВВП - лише 3,91% у 2023 році [45], що значно поступається як країнам із перехідною економікою (40%), так і розвиненим державам (80% і більше) [43]. Це обмежує конкурентоспроможність українських банків на міжнародному ринку та вимагає подальшого посилення капіталізації для зміцнення фінансової стійкості.

Проблема ліквідності є важливим викликом для банківської системи України, оскільки визначає її фінансову стійкість та здатність виконувати зобов'язання перед клієнтами. Після коронакризи ситуація ускладнилася, а з початком повномасштабної війни стала ще гострішою. На початковому етапі банки зберігали стабільність завдяки значному запасу ліквідності, накопиченому в попередні роки, а НБУ запровадив низку заходів підтримки, зокрема бланкове рефінансування, обмеження на зняття готівки та підвищення нормативів резервування.

Згодом у банківській системі виник профіцит ліквідності, спричинений емісійним фінансуванням бюджету, міжнародною допомогою та зростанням депозитів населення. Це негативно позначилося на прибутковості банків,

оскільки значні обсяги вільних коштів не завжди спрямовуються на кредитування. Для врегулювання ситуації НБУ посилює вимоги до резервування та стимулює залучення довгострокових депозитів [46]. Однак проблема ліквідності залишається актуальною: її надлишок знижує рентабельність банків, а дефіцит може створювати ризики для фінансової стабільності.

Викликами для банківського сектору залишаються не лише проблеми ліквідності та капіталізації, а й загальна макроекономічна ситуація, зокрема коливання ВВП, що впливає на кредитування, фінансову стабільність та інвестиційну привабливість банківської системи, рис. 2.11.

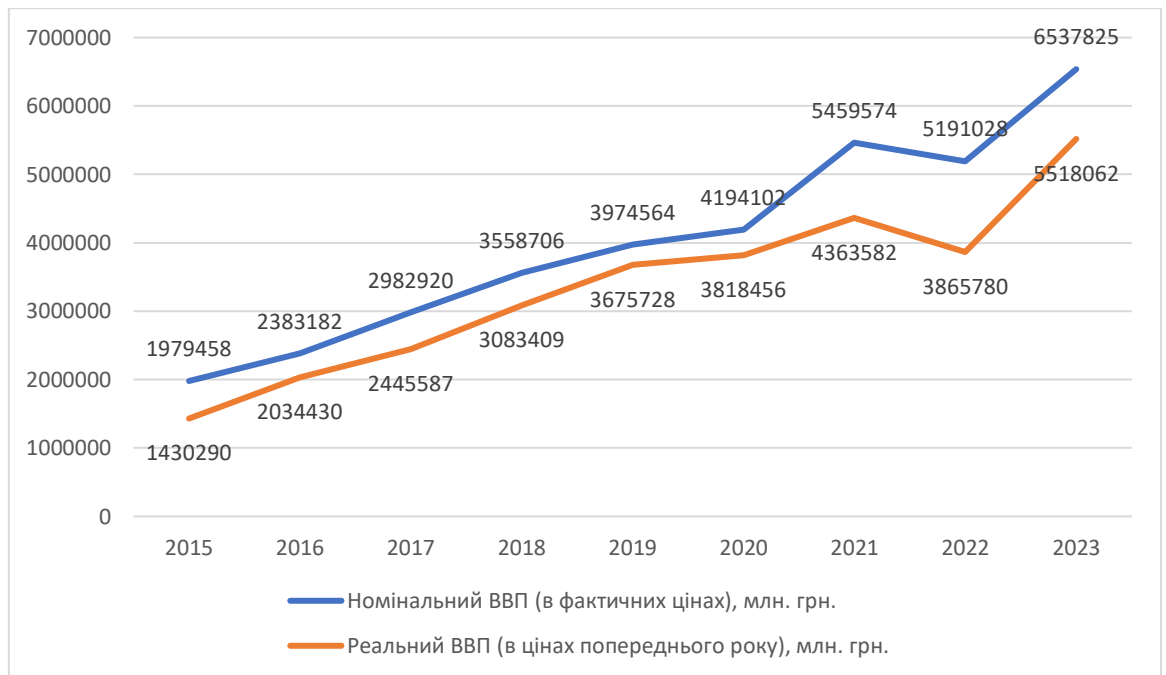

Рисунок 2.11 - Динаміка ВВП України за 2015-2023 рр., млн. грн.

Джерело: складено авторами на основі даних [45].

Отже, з 2015 року реальний ВВП України демонстрував значні коливання, що суттєво вплинуло на банківський сектор. Різке падіння у 2015 році (-27,7%) та подальші втрати в 2022 році (-25,5%) свідчать про глибокі економічні кризи, зумовлені війною, анексією Криму, пандемією та повномасштабним вторгненням росії. Для банківського сектору це означає

зростання кредитних ризиків, оскільки погіршується платоспроможність позичальників - як бізнесу, так і населення.

Високий рівень безробіття може зменшувати здатність фізичних осіб погашати кредити. Розглянемо його на рис. 2.12.

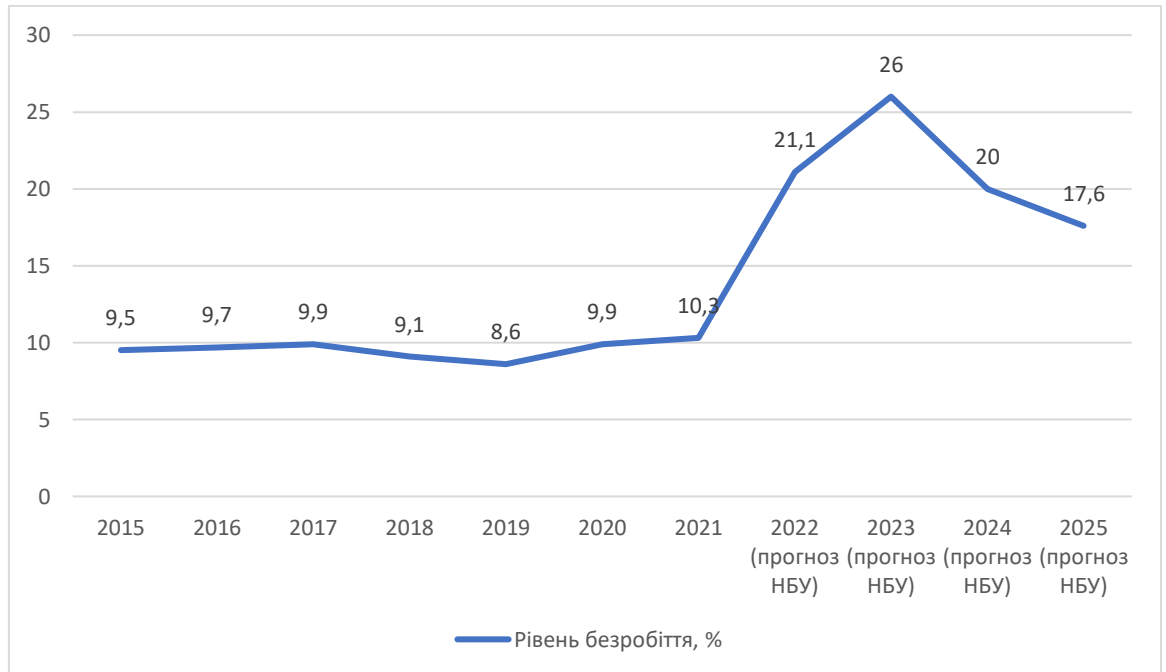

Рисунок 2.12 - Рівень безробіття в Україні за 2015-2025 рр., %

Джерело: складено авторами на основі даних [47; 48].

До 2020 року рівень безробіття в Україні залишався відносно стабільним, проте з початком повномасштабної війни у 2022 році різко зріс до 21,1%, а у 2023 році, за прогнозами НБУ, досяг рекордних 26%. Такий стрибок створив серйозні виклики для банківського сектору, адже скорочення доходів населення ускладнило обслуговування кредитів і призвело до зростання частки непрацюючих позик. Незважаючи на прогнозоване поступове зниження безробіття до 17,6% у 2025 році, ситуація залишається проблемною, оскільки високий рівень безробіття продовжує негативно впливати на фінансову стабільність, кредитну активність та загальну платоспроможність населення.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) відображає рівень інфляції, який впливає на купівельну спроможність населення, доходи клієнтів та їхню здатність своєчасно погашати боргові зобов'язання, рис. 2.13.

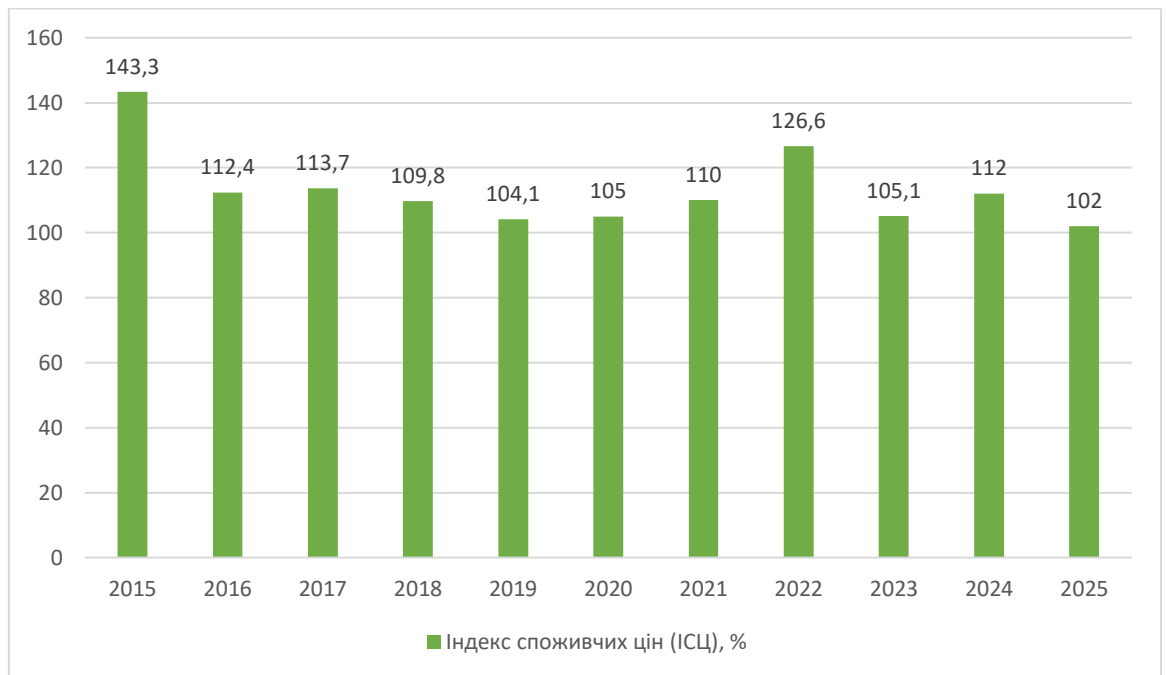

Рисунок 2.13 - Індекс споживчих цін (ІСЦ) України за 2015-2025 рр., %
Джерело: складено авторами на основі даних [49].

Аналіз динаміки індексу споживчих цін (ІСЦ) в Україні за 2015-2025 роки демонструє нестабільність рівня інфляції, що залишається серйозною проблемою для економіки та банківського сектору. У 2015 році інфляція досягла критичного рівня (143,3%), після чого поступово сповільнювалася, проте у 2022 році різко зросла до 126,6% через повномасштабне вторгнення, що суттєво послабило купівельну спроможність населення та підвищило фінансові ризики. Хоча у 2023-2025 роках прогнозується поступове зниження інфляції, її нестабільність залишається загрозою для банківської системи, оскільки впливає на доходи клієнтів, рівень заощаджень і здатність обслуговувати борги.

Розгляд динаміки облікової ставки НБУ є важливим, оскільки вона визначає вартість кредитних ресурсів, рівень інфляції та впливає на ліквідність і прибутковість банківського сектору, рис. 2.14.

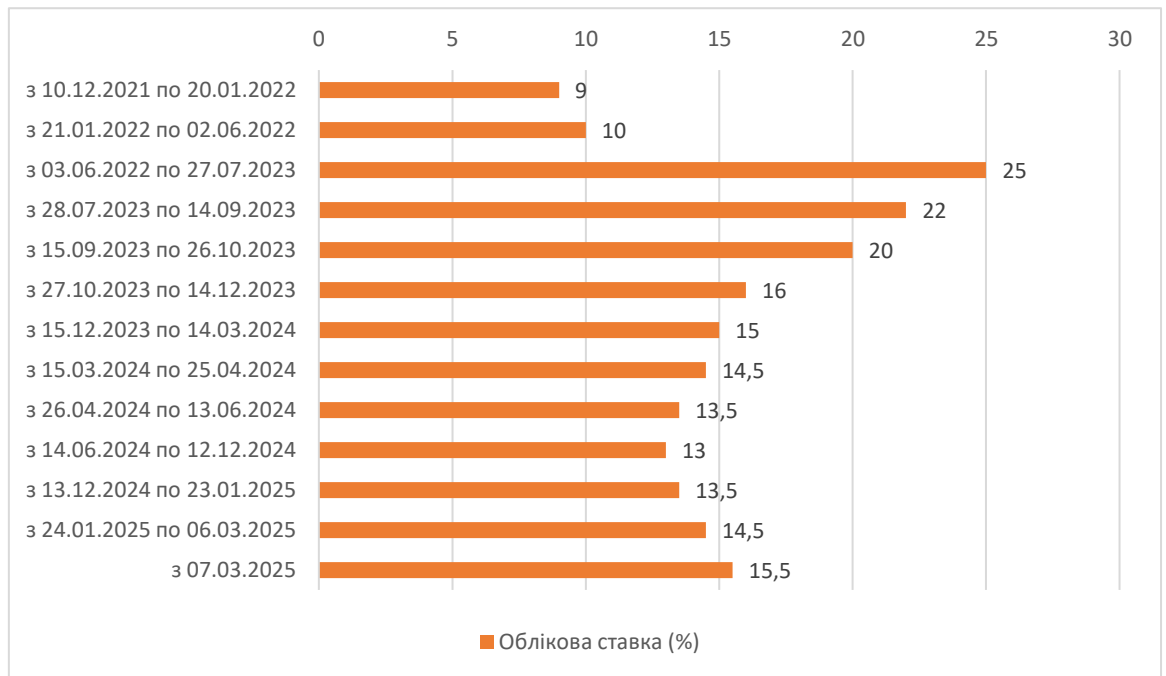

Рисунок 2.14 - Динаміка облікової ставки НБУ, з 2021 по 2025 рр., %

Джерело: складено авторами на основі даних [50].

З початку повномасштабної війни облікова ставка НБУ зазнала різких коливань, що створило значні виклики для банківського сектору. Її стрімке підвищення до 25% у 2022 році спричинило зниження кредитної активності, здорожчання позик і підвищення вартості ресурсів для банків. Поступове зниження ставки у 2023-2024 роках сприяло активізації кредитування, проте її нестабільність залишається проблемою, ускладнюючи довгострокове планування та управління ліквідністю. Постійні зміни вартості кредитних ресурсів впливають на доступність фінансування, що може гальмувати економічне відновлення та створює ризики для фінансової стійкості банківської системи.

Основною проблемою валютного ринку в Україні є коливання курсу та їхній вплив на ліквідність банків. Після запровадження фіксованого курсу в липні 2022 року (36,57 грн/дол.) НБУ витратив понад 652 млн дол. із золотовалютних резервів (ЗВР) для стабілізації ринку. Перехід до плаваючого курсу в жовтні 2023 року спричинив розрив між офіційним і готівковим курсом, що частково перевело валютні операції в тіньовий сектор. Водночас

банки ввезли понад 10,5 млрд дол. готівкової валюти, а приватні особи переказали понад 20 млрд дол., з яких майже половина - через неофіційні канали, що створює ризики нерівномірного розподілу валютної ліквідності [51].

У 2025 році девальвація гривні та зростання курсу долара до 42,28 грн/дол. посилюють валютні ризики для банків, змінюючи структуру депозитів на користь іноземної валюти та знижуючи ліквідність гривневих кредитів. Це змушує банки переглядати відсоткові ставки та адаптувати кредитну політику, що може обмежити доступність фінансування. Незважаючи на високий рівень ЗВР (41 млрд дол.), зростання частки проблемних кредитів та невизначеність міжнародної допомоги посилюють ризики для банківської системи, роблячи її залежною від подальшої політики НБУ [52].

Через війну кіберзагрози для банківського сектору України суттєво зросли, зробивши фінансові установи мішенню для фішингу, DDoS-атак і шахрайства. НБУ виявив 4500 фішингових ресурсів - утричі більше, ніж у 2021 році, а збитки від шахрайських операцій із картками зросли на 46% (до 481 млн грн). Загалом на фінансовий сектор припало 5% усіх кібератак в Україні, а загрози, пов'язані з РФ, зросли на 26%. Це спричинило фінансові втрати, репутаційні ризики та зростання витрат на кіберзахист, що змусило банки посилювати моніторинг мереж і впроваджувати штучний інтелект у системи безпеки [53].

9 березня 2025 року масовий збій у роботі Visa та Mastercard ускладнив розрахунки картками, роботу банкоматів та оплату через Apple Pay і Google Pay [54]. Такі події становлять серйозний виклик для банківського сектору, особливо в умовах війни, коли стабільність фінансової системи є критично важливою.

Станом на 2024 рік відтік іноземного капіталу з України негативно впливає на банківський сектор, знижуючи ліквідність і обмежуючи кредитування бізнесу. Найбільше скорочення ПІІ зафіксовано з Кіпру (-3,0 млрд дол.), Нідерландів (-2,3 млрд дол.) і Швейцарії (-1,6 млрд дол.), що

вплинуло на фінансову стабільність регіонів, зокрема Києва, Дніпропетровської, Запорізької та Харківської областей [55]. У свою чергу, це ускладнює залучення нових інвестицій і зростання економіки, що вимагає активних дій із диверсифікації фінансування та страхування воєнних ризиків.

Часті зміни в регулюванні банківської діяльності створюють нестабільність у секторі. Зокрема, податок на надприбуток банків, який у 2023 році встановили на рівні 50%, у 2024 році знизили до 25%, але вже у вересні знову підвищили до 50% [56]. Такі коливання ускладнюють стратегічне планування банків, зменшують їхню здатність до кредитування та підвищують фінансові ризики.

Однією з ключових проблем залишається тіньова економіка, рівень якої у 2023 році досяг 40%. Виплати «в конвертах» та «сірий» імпорту щорічно завдають бюджету мільярдних втрат, водночас скорочуючи обсяги коштів, які проходять через банківську систему [57]. Ця тенденція обмежує доступ бізнесу до офіційного кредитування та знижує фінансову прозорість ринку.

Низький рівень фінансової грамотності також посилює виклики для банківської системи. У 2021 році Україна мала лише 12,3 бала зі 21 можливого, що обмежує ефективне використання фінансових продуктів, підвищує кредитні ризики та зменшує рівень заощаджень [58]. Для зміцнення банківського сектору необхідно розширювати фінансову освіту населення.

Відсутність довіри до банків залишається гострою проблемою: у 2024 році лише 52% українців довіряють НБУ, а комерційним банкам - 51% [59]. Негативний досвід попередніх криз, невиконання депозитів і високі ставки за кредитами змушують людей уникати довгострокових вкладів, що послаблює можливості банків у фінансуванні економіки.

Зростання частки державних банків в Україні є суперечливою тенденцією. Протягом 2023-2024 років кілька банків були націоналізовані через зв'язки їхніх власників із Росією, зокрема Сенс Банк, Перший інвестиційний банк та Мотор-банк. Сьогодні державі належать сім банків, на які припадає майже 53,6% чистих активів банківської системи, що створює

ризика для конкуренції та ефективності ринку [60]. Хоча націоналізація сприяє очищенню фінансового сектору від впливу країни-агресора, вона також посилює політичний контроль над банківською сферою, що може призвести до непрозорого управління, неефективного розподілу ресурсів та використання банків у політичних цілях.

Додатковими проблемами функціонування банківської системи України під час війни є:

1. Брак трудових ресурсів - масове звільнення банківських працівників через бойові дії та закриття відділень.
2. Завислі платежі - затримки транзакцій, зокрема гуманітарної та оборонної допомоги, через брак операційних працівників у регіонах бойових дій.
3. Перевищення лімітів касових залишків - проблеми з інкасацією готівки в зонах бойових дій, що змушує бізнес обмежувати способи оплати.
4. Арешт банківських рахунків - блокування карток боржників, що ускладнює доступ до коштів, особливо для внутрішньо переміщених осіб.
5. Втрати за попередньо наданими кредитами - масова неспроможність фізичних та юридичних осіб погашати кредити, визнання форс-мажору [61].

Отже, банківська система України стикається з низкою серйозних проблем, що гальмують її розвиток. Основними викликами є високий рівень NPL, недостатня капіталізація, нестабільність ліквідності та макроекономічні ризики (ВВП, безробіття, інфляція). Додатковий тиск спричиняють валютні коливання, тіньова економіка, низька фінансова грамотність та недовіра до банків. Також загрозами залишаються кіберризика, часті зміни законодавства та зростання частки державних банків. Війна ускладнила ситуацію, призвівши до втрати інфраструктури, проблем з інкасацією та браку кадрів. Для подолання цих викликів необхідні скоординовані дії держави, банків та міжнародних партнерів.

2.3 Оцінка впливу макрофакторів на фінансові показники банків на прикладі АТ «КРИСТАЛБАНК»

У процесі обґрунтування вибору моделі було проаналізовано наукові дослідження, які підтверджують доцільність використання макроекономічних змінних у регресійному аналізі фінансових показників банків. Зокрема, роботи М. Медведєва, О. Ніколаєвої та Є. Фоменко демонструють ефективність кореляційно-регресійного підходу для прогнозування прибутку комерційного банку на основі фінансової звітності, а також підтверджують значущість таких факторів, як активи банку та кошти фізичних і юридичних осіб [63; 64]. Дослідження І.Б. Медведєвої доводить вплив макроекономічних параметрів (ВВП, рівень безробіття, індекс споживчих цін) на кредитні ризики, що є ключовим для оцінки фінансової стійкості банківської системи [65]. Таким чином, проведений аналіз літератури підтверджує доцільність використання регресійного підходу з макроекономічними змінними для моделювання та прогнозування фінансових показників банку.

Формування регресійної моделі ґрунтується на економічній доцільності вибору змінних, їхній теоретичній взаємодії із залежною змінною, а також на статистичних критеріях значущості. У даному дослідженні в якості залежної змінної розглядаються кошти клієнтів у банку (Y), що відображають загальний рівень депозитної активності та довіри до фінансової системи.

Для пояснення динаміки коштів клієнтів було обрано ключові макроекономічні змінні, що впливають на фінансову активність населення та корпоративного сектору. Рівень безробіття (X_1) визначає фінансовий добробут населення, оскільки його зростання обмежує можливості заощаджень. Індекс споживчих цін (X_2) відображає рівень інфляції, яка може знецінювати кошти та знижувати депозитну активність. Реальний валовий внутрішній продукт (X_3) характеризує загальний рівень економічної активності: його зростання сприяє збільшенню доходів і заощаджень, що позитивно впливає на обсяги

депозитів. Врахування цих факторів у моделі є економічно обґрунтованим і дозволяє коректно оцінити їхній вплив на депозитну базу банків.

Початкове рівняння регресійної моделі, яке описує залежність коштів клієнтів банку від макроекономічних факторів, має вигляд:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \varepsilon \quad (2.1)$$

де Y - кошти клієнтів банку (залежна змінна);

X1 - рівень безробіття;

X2 - індекс споживчих цін;

X3 - реальний ВВП;

β_0 - вільний член (константа моделі);

$\beta_1, \beta_2, \beta_3$ - коефіцієнти регресії, що показують вплив кожного фактора на залежну змінну;

ε - випадкова похибка, яка враховує всі невраховані фактори.

Вихідні дані для моделювання зазначені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 Вихідні дані для моделювання

Рік	Y	X1	X2	X3
2015	455,8	9,5	43,3	1430,3
2016	656,0	9,7	12,4	2034,4
2017	904,7	9,9	13,7	2445,6
2018	1077,6	9,1	9,8	3083,4
2019	1355,1	8,6	4,1	3675,7
2020	2082,5	9,9	5,0	3818,5
2021	3181,9	10,3	10,0	4363,6
2022	2461,1	21,1	26,6	3865,8
2023	1821,7	26	5,1	5518,1

Джерело: складено авторами на основі даних [45; 47; 49; 62].

Для моделювання та аналізу регресійної моделі використаємо програмне середовище RStudio, яке надає широкий набір інструментів для статистичного аналізу, перевірки гіпотез та візуалізації результатів.

Спочатку перевіримо нормальність розподілу змінних за допомогою тесту Шапіро-Вілка, рис. 2.15. Отримані результати показали, що X1 (p-value = 0.0003) та X2 (p-value = 0.0131) мають значні відхилення від нормального розподілу, що свідчить про необхідність їх трансформації. Натомість X3 (p-

value = 0.9509) відповідає нормальному розподілу, тому її логарифмування є необов'язковим, але може бути використане для покращення якості моделі.

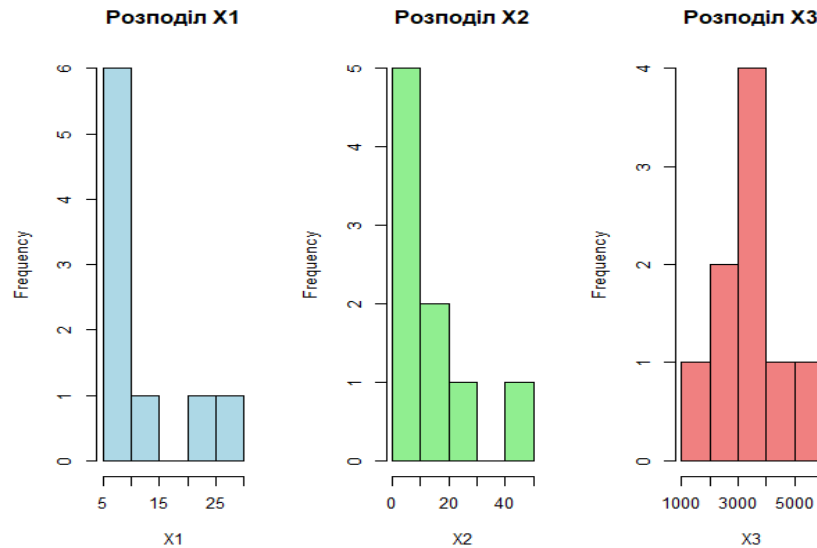

Рисунок 2.15 - Попередній тест Шапіро-Вілка

Джерело: складено авторами

У нашому випадку змінні X1, X2 та X3 продемонстрували значну варіативність та ненормальний розподіл, тому їх логарифмування допомагає покращити якість моделі та дотримання припущень лінійної регресії.

Кореляційна матриця представлена на рис. 2.16.

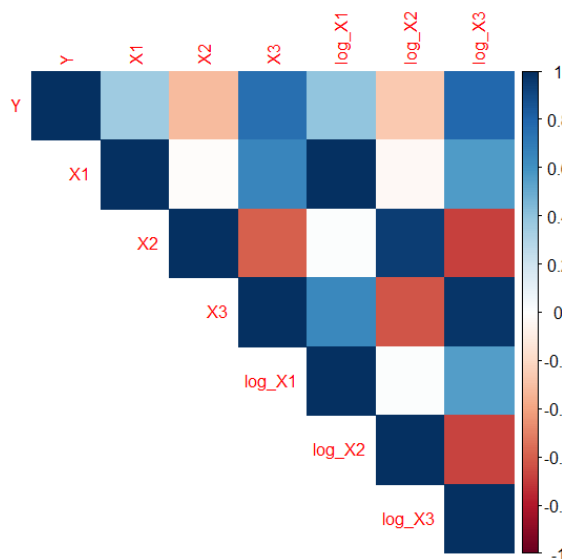

Рисунок 2.16 - Кореляційна матриця

Джерело: складено авторами

Аналіз кореляційної матриці показав, що залежна змінна Y має найвищий рівень кореляції з $X3$ (0.76) та її логарифмованим значенням \log_X3 (0.78), що підтверджує значний вплив ВВП на рівень коштів клієнтів у банку. Водночас спостерігається помірний зв'язок між Y та $X1$ (0.36) і слабкий обернений зв'язок із $X2$ (-0.31). Логарифмування змінних $X1$ та $X2$ зменшило мультиколінеарність і покращило інтерпретованість моделі.

Результати оцінки регресійної моделі залежності коштів клієнтів банку від макроекономічних факторів представлена на рис. 2.17.

```
Call:
lm(formula = Y ~ log_X1 + log_X2 + log_X3, data = data)

Residuals:
    1     2     3     4     5     6     7     8     9
 76.28 292.52 -200.72 -630.19 -175.75  384.96  348.68  -47.60  -48.18

Coefficients:
              Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)
(Intercept) -26967.9     5470.9  -4.929  0.00436 **
log_X1       -1221.7     552.4   -2.212  0.07795 .
log_X2         1011.8     320.4    3.158  0.02515 *
log_X3         3617.8     719.2    5.031  0.00400 **
---
Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Residual standard error: 408.4 on 5 degrees of freedom
Multiple R-squared:  0.8722,    Adjusted R-squared:  0.7955
F-statistic: 11.37 on 3 and 5 DF,  p-value: 0.01135
```

Рисунок 2.17 - Оцінка регресійної моделі

Джерело: складено авторами

Побудована регресійна модель має високу пояснювальну здатність ($R^2 = 0.8722$), що свідчить про значний вплив обраних макроекономічних факторів на рівень коштів клієнтів у банку. Коефіцієнти при \log_X2 ($p = 0.025$) та \log_X3 ($p = 0.004$) є статистично значущими, що підтверджує їхній вплив. Змінна \log_X1 є менш значущою ($p = 0.078$), але її включення покращує пояснювальну силу моделі. Загалом, модель є адекватною ($F = 11.37$, $p = 0.011$) і може бути використана для аналізу та прогнозування.

Перевірка автокореляції залишків моделі за критерієм Дарбіна-Ватсона, рис. 2.18.

```
> dwtest(model_final)

Durbin-Watson test

data: model_final
DW = 1.3833, p-value = 0.01196
alternative hypothesis: true autocorrelation is greater than 0
```

Рисунок 2.18 - Перевірка автокореляції залишків моделі за критерієм Дарбіна-Ватсона

Джерело: складено авторами

Значення статистики Дарбіна-Ватсона ($DW = 1.38$) та $p\text{-value} = 0.01196$ свідчать про наявність позитивної автокореляції залишків у моделі. Це може означати, що послідовні спостереження залишків не є незалежними, що слід враховувати при інтерпретації результатів.

Автокореляція в моделі присутня, але її вплив було мінімізовано коригуванням стандартних помилок Newey-West, рис. 2.19.

```
> coeftest(model_final, vcov = NeweyWest(model_final))

t test of coefficients:

              Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)
(Intercept) -26967.87   2893.99  -9.3186 0.0002396 ***
log_X1       -1221.75    401.99  -3.0393 0.0287750 *
log_X2        1011.78    105.03   9.6333 0.0002044 ***
log_X3        3617.76    443.68   8.1539 0.0004507 ***
---
Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1
```

Рисунок 2.19 - Результати оцінки регресійної моделі після коригування стандартних помилок методом Newey-West

Джерело: складено авторами

Після коригування стандартних помилок за методом Newey-West для усунення можливої автокореляції всі незалежні змінні залишаються статистично значущими. Коефіцієнти при \log_X1 , \log_X2 та \log_X3 мають низькі p -значення (< 0.05), що підтверджує їхній вплив на залежну змінну Y .

Перевіримо нормальність залишків регресійної моделі, рис. 2.20.

```
> shapiro.test(residuals(model_final))

      Shapiro-wilk normality test

data:  residuals(model_final)
W = 0.92926, p-value = 0.4743
```

Рисунок 2.20 - Перевірка нормальності залишків регресійної моделі
(тест Шапіро-Вілка)

Джерело: складено авторами

Результати тесту Шапіро-Вілка показують, що залишки моделі мають нормальний розподіл ($p\text{-value} = 0.4743 > 0.05$). Це свідчить про відповідність моделі припущенню нормальності залишків, що підтверджує її коректність.

Перевірка мультиколінеарності факторів за допомогою VIF розглянута на рис. 2.21.

```
> vif_values <- vif(model_final)
> print(vif_values)
   log_X1   log_X2   log_X3
2.366841 3.030990 4.346479
```

Рисунок 2.21 - Перевірка мультиколінеарності факторів за допомогою
VIF

Джерело: складено авторами

Коефіцієнти інфляції дисперсії (VIF) для всіх предикторів не перевищують критичного порогу 5, що вказує на відсутність значної мультиколінеарності у моделі. Отже, це підтверджує коректність вибору змінних та стабільність оцінок регресійних коефіцієнтів.

Результати тесту Бройша-Пагана на гетероскедастичність залишків зазначений на рис. 2.22.

```
> bptest(model_final)

studentized Breusch-Pagan test

data: model_final
BP = 2.6477, df = 3, p-value = 0.4492
```

Рисунок 2.22 - Тест Бройша-Пагана

Джерело: складено авторами

Тест Бройша-Пагана дав $p\text{-value} = 0.4492$, що значно більше 0.05. Це означає, що відсутні статистично значущі докази гетероскедастичності у залишках моделі. Таким чином, можна вважати, що дисперсія залишків є сталою, і проблема гетероскедастичності не впливає на оцінки моделі.

Отримане рівняння регресії має вигляд, рис. 2.23.

```
фінальне рівняння:
> cat(paste0("Y = ", round(coef(model_final)[1], 2), " + ",
+           round(coef(model_final)[2], 2), " * log(X1) + ",
+           round(coef(model_final)[3], 2), " * log(X2) + ",
+           round(coef(model_final)[4], 2), " * log(X3)\n"))
Y = -26967.87 + -1221.75 * log(X1) + 1011.78 * log(X2) + 3617.76 * log(X3)
> |
```

Рисунок 2.23 - Рівняння фінальної моделі

Джерело: складено авторами

Згідно з рис. 2.23, можемо інтерпретувати результати:

- $\log(X1)$ (рівень безробіття) має негативний вплив: зростання безробіття веде до зменшення коштів клієнтів у банку.
- $\log(X2)$ (індекс споживчих цін) має позитивний вплив, що може свідчити про адаптацію банківського сектору до інфляційних процесів.
- $\log(X3)$ (ВВП) є найбільш впливовим фактором: його зростання суттєво збільшує кошти клієнтів.

У додатку А, зображено фактичні значення коштів клієнтів у банку (вісь X) та їхні прогнозовані значення, отримані за допомогою побудованої регресійної моделі (вісь Y). Червона лінія ($y = x$) відображає ідеальну

відповідність між фактичними та прогнозованими значеннями: що ближче точки (сині маркери) розташовані до цієї лінії, то точнішим є прогноз.

Прогнозована модель загалом добре відображає тенденцію змін, але деякі точки мають відхилення від лінії. Спостерігається недооцінка прогнозу для нижчих значень та переоцінка для вищих, що може свідчити про певні нелінійні ефекти або нестачу додаткових предикторів у моделі.

Отримана регресійна модель продемонструвала високу пояснювальну здатність ($R^2 = 0.8722$), що свідчить про значний вплив макроекономічних факторів на рівень коштів клієнтів у банку. Всі змінні є економічно обґрунтованими, а їхні коефіцієнти статистично значущі після коригування стандартних помилок за методом Newey-West. Перевірки моделі засвідчили відсутність проблем гетероскедастичності та мультиколінеарності, а залишки моделі відповідають припущенню нормальності. Хоча було виявлено певний рівень автокореляції, її вплив мінімізовано.

Загалом, модель є адекватною, підтверджує взаємозв'язок між макроекономічними змінними та депозитною активністю банків і може бути використана для подальшого аналізу.

Висновки до розділу 2

Банківський сектор України зазнав значних трансформацій, пройшовши етапи становлення, криз, реформ та адаптації до сучасних викликів. В останні роки спостерігається скорочення кількості банків, укрупнення фінансових установ, зростання активів та залучених коштів, а також посилення регулювання відповідно до стандартів ЄС і «Базель III». Важливими тенденціями є цифровізація банківських послуг, підвищення стійкості фінансової системи та адаптація до умов війни. Попри виклики, банківський сектор демонструє здатність до стабілізації, що сприяє фінансовій безпеці та економічному розвитку країни.

Основними проблемами банківської системи України залишаються високий рівень непрацюючих кредитів, недостатня капіталізація, ризики ліквідності та макроекономічні виклики, зокрема спад ВВП, зростання безробіття та інфляції. Війна посилила проблеми, спричинивши втрати інфраструктури, фінансову нестабільність і відтік іноземного капіталу. Додатковими загрозами є валютні коливання, кіберризики, тіньова економіка та недовіра до банків. Незважаючи на виклики, система адаптується через посилення регулювання, підтримку НБУ та міжнародних партнерів, однак для подолання кризових явищ потрібні комплексні реформи та ефективне управління ризиками.

Регресійний аналіз АТ «КРИСТАЛБАНК» підтвердив вплив макроекономічних факторів на депозитну активність: безробіття знижує обсяг коштів клієнтів, ВВП має найвагоміший позитивний ефект, а індекс споживчих цін свідчить про адаптацію банків до інфляції. Модель має високу пояснювальну здатність ($R^2 = 0.8722$), не містить проблем мультиколінеарності та гетероскедастичності, а залишки відповідають нормальному розподілу. Виявлена автокореляція мінімізована коригуванням. Отримані результати підтверджують доцільність використання макрофакторів для оцінки фінансової стійкості банку.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ МАКРОСЕРЕДОВИЩА

3.1 Рекомендації для підвищення фінансових результатів АТ «КРИСТАЛБАНК»

Ефективність діяльності банку залежить від його здатності адаптуватися до змін макроекономічного середовища та впроваджувати стратегічні заходи для покращення фінансових результатів. Аналіз АТ «КРИСТАЛБАНК» показав, що рівень безробіття, ВВП та інфляція суттєво впливають на обсяг коштів клієнтів. Для мінімізації впливу макрофакторів і підвищення фінансової стійкості банку необхідно зосередитися на кількох ключових напрямках, які висвітлені на рис. 3.1.

Рисунок 3.1 – Напрямки мінімізації впливу макрофакторів та підвищенні фінансових результатів АТ «КРИСТАЛБАНК»

Джерело: складено авторами

1. Оптимізація депозитної політики та залучення нових клієнтів.

АТ «КРИСТАЛБАНК» вже пропонує широкий вибір депозитів із можливістю дострокового повернення, щомісячною виплатою процентів та

поповненням через систему «Клієнт-Банк» [66]. Одним із ключових напрямів є розвиток онлайн-депозитів, оскільки сучасні клієнти віддають перевагу дистанційному обслуговуванню. Для цього доцільно:

- запровадити бонусну ставку для депозитів, відкритих через мобільний додаток (+0,5% до стандартної ставки);
- оптимізувати процес відкриття вкладів онлайн – зменшити кількість кроків та інтегрувати автоматичні підказки для нових користувачів;
- запустити реферальну програму, де клієнти отримуватимуть винагороду за залучення нових вкладників (наприклад, 500 грн на рахунок або підвищення ставки на 0,5%).

Окрім цифрових покращень, необхідно удосконалити депозитні продукти. Наприклад, впровадити «Індексаційний депозит», ставка за яким змінюватиметься відповідно до облікової ставки НБУ. Це дозволить клієнтам отримувати справедливу дохідність навіть в умовах високої інфляції.

Для корпоративного сегмента доцільно розробити «Корпоративний депозит+» з можливістю використання частини коштів для поточних витрат без втрати відсотків. Також варто надати учасникам зарплатних проєктів банку підвищену дохідність за депозитами.

Наприклад, АТ «КРИСТАЛБАНК» може запустити акцію «Депозитний бонус», у межах якої клієнти, що відкривають вклад онлайн, отримують +0,5% до ставки та кешбек 200 грн. Подібний підхід застосовували у Sense Bank, що дозволило значно збільшити обсяг залучених депозитів [67].

2. Управління кредитними ризиками та зниження рівня NPL.

Банк може впровадити скорингову систему на основі штучного інтелекту, наприклад, FICO Decision Optimizer або Scorto ScoreFast, які аналізують не лише кредитну історію, а й фінансову поведінку клієнтів. Для корпоративних позичальників доцільно інтегрувати Moody's Analytics RiskCalc або SAP Credit Management, що дозволять автоматично перевіряти фінансові потоки та податкові звіти.

Ефективне управління проблемною заборгованістю передбачає стимулювання дострокового погашення боргів, розширення штату спеціалістів з управління NPL та впровадження програм реструктуризації. Наприклад, програма «6+6» дозволяє клієнтам, які сплатили 6 платежів без прострочень, отримати зниження процентної ставки або продовження терміну кредиту. Також для юридичних осіб, які мають валютні кредити, варто передбачити конвертацію боргів у гривневі, що зменшить їхню залежність від валютних коливань. Подібні підходи вже реалізовує АТ «Ощадбанк», який пропонує клієнтам реструктуризацію боргів через кредитні канікули, пролонгацію кредиту та списання частини простроченої заборгованості для пільгових категорій [68]. Впровадження аналогічних програм в АТ «КРИСТАЛБАНК» допоможе зменшити рівень проблемних кредитів, підвищити фінансову дисципліну клієнтів та мінімізувати кредитні ризики.

3. Підвищення капіталізації та забезпечення ліквідності.

З метою зміцнення капіталізації АТ «КРИСТАЛБАНК» доцільно розглянути проведення додаткової емісії акцій, що дозволить залучити стратегічних інвесторів та підвищити довіру ринку. Відповідно до Статуту банку, емісія акцій або інших цінних паперів, що можуть бути конвертовані в акції, здійснюється шляхом приватного розміщення, що дає можливість ефективно залучати додатковий капітал [69]. Банк також може запропонувати великим вкладникам конвертацію частини їхніх депозитів у капітал із правом отримання дивідендів, що сприятиме зміцненню фінансової бази. Найбільш перспективним напрямом є співпраця з міжнародними фінансовими інституціями, такими як ЄБРР та IFC, які можуть надати фінансування в обмін на часткову участь у капіталі банку, що підвищить його стійкість та інвестиційну привабливість.

Банку слід запровадити ефективні механізми управління ліквідністю:

– Запуск власної програми випуску банківських облігацій. Наприклад, АТ «КРИСТАЛБАНК» може випустити корпоративні облігації на

300 млн грн із гарантованою доходністю 18% річних, що дозволить залучити додаткові кошти без підвищення депозитних ставок.

– Банк використовує рефінансування НБУ під державні цінні папери для підтримки ліквідності, тому варто продовжити та розширити цей механізм, особливо в умовах можливих ринкових шоків.

– Формування резервного фонду ліквідності, який включатиме частину прибутку банку, а також інвестиції в державні облігації та золотовалютні резерви.

Додаткові джерела фінансування можуть включати міжбанківські кредити, факторинг та сек'юритизацію активів – продаж пулу кредитів інвесторам дозволить залучити капітал і покращити ліквідність.

4. Використання цифрових технологій для покращення банківських послуг:

– Впровадження технології «плати по QR-коду» – сервіс успішно працює в ПриватБанку (POS-термінали та QR-оплата через Privat24) та міжнародних системах WeChat Pay і Alipay, дозволяючи здійснювати безконтактні платежі без використання картки.

– Токенізація карткових даних, що забезпечує безпечні платежі без передачі реальних даних картки. Подібну технологію застосовують Revolut, що значно знижує ризик шахрайства під час онлайн-оплат.

– Гейміфікація фінансових послуг – використання ігрових механік, таких як кешбеки, бонуси та рівні лояльності, що стимулюють клієнтів активніше користуватися банківськими продуктами, збільшують залученість і підвищують лояльність до банку.

– Розумний фінансовий помічник – цифровий асистент, який аналізує витрати клієнтів, надає рекомендації щодо заощаджень, оптимізує бюджет і допомагає керувати фінансами за допомогою інтерактивного чат-бота.

5. Диверсифікація доходів та впровадження нових фінансових продуктів.

Доцільним напрямом є розробка кредитних програм для малого бізнесу та стартапів із гнучкими умовами погашення, що сприятиме розвитку підприємництва та залученню нових клієнтів. Для фізичних осіб можна запропонувати накопичувальні рахунки, які передбачатимуть автоматичне щомісячне поповнення, забезпечуючи зручний механізм заощаджень.

Додатково банк може вийти на ринок страхових послуг у співпраці з профільними компаніями, пропонуючи страхування кредитів, депозитів чи подорожей. Це не лише розширить спектр послуг, а й посилить фінансову безпеку клієнтів.

Важливим елементом диверсифікації є гнучка тарифна політика. Наприклад, запровадження програм лояльності для корпоративних клієнтів, що передбачають знижки на розрахунково-касове обслуговування при досягненні певного обороту, допоможе підвищити конкурентоспроможність банку та стимулювати клієнтів до довгострокової співпраці.

6. Посилення кібербезпеки та захисту від фінансових шахрайств

З розвитком цифрових технологій банки стикаються зі збільшенням кіберзагроз, що потребує посилення заходів безпеки для захисту клієнтських даних і коштів:

- Запровадження багаторівневої автентифікації – використання двофакторної перевірки (2FA) для всіх операцій, що включає підтвердження транзакцій через SMS або мобільний застосунок, а також біометричну ідентифікацію (Face ID, відбиток пальця) для безпечного входу в онлайн-банкінг.

- Захист від шахрайських транзакцій – впровадження AI-системи моніторингу платежів, яка аналізуватиме підозрілі операції, автоматично блокуватиме ризикові перекази та надсилатиме запити на підтвердження. Формування списку неблагонадійних рахунків для запобігання шахрайським схемам.

- Освітні ініціативи для клієнтів – регулярне інформування користувачів про нові загрози та методи кіберзахисту через email-розсилки,

push-сповіщення та SMS. Додавання в мобільний застосунок спеціального розділу «Кіберзахист» із порадами щодо безпечного користування банківськими сервісами.

Запропоновані заходи дозволять АТ «КРИСТАЛБАНК» зміцнити свою фінансову стійкість та адаптуватися до викликів сучасного макроекономічного середовища України. Оптимізація депозитної політики та залучення нових клієнтів сприятиме стабільному зростанню ресурсної бази банку, а вдосконалене управління кредитними ризиками знизить частку проблемних активів. Підвищення капіталізації та забезпечення ліквідності дозволить банку залишатися фінансово стійким навіть в умовах економічної нестабільності, а активне впровадження цифрових технологій – покращити якість обслуговування та розширити клієнтську базу. Диверсифікація доходів зменшить залежність від окремих сегментів ринку, а посилення кібербезпеки підвищить довіру клієнтів. У комплексі ці заходи дозволять мінімізувати вплив макрофакторів на фінансові результати банку, забезпечуючи його стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

3.2 Стратегічні напрями розвитку банківської системи України

Раніше було проаналізовано основні проблеми банківської системи України, зокрема високий рівень NPL, недостатню капіталізацію, валютні ризики та кіберзагрози. Далі розглянемо стратегічні напрями розвитку, які сприятимуть зміцненню фінансової стабільності та адаптації до сучасних викликів, рис. 3.2.

1. Гармонізація банківського регулювання відповідно до стандартів ЄС і «Базель IV».

Для ефективного впровадження оновлених міжнародних стандартів регулювання фінансового сектору України необхідно вже зараз враховувати вимоги «Базель IV», які передбачають перегляд методів оцінки ризиків, капітальних вимог та прозорості звітності банків. Зокрема, важливим є

обмеження використання внутрішніх моделей при розрахунку кредитного ризику, що запобігатиме маніпуляціям з оцінкою капіталу. Наприклад, у ЄС з 2025 року запроваджуються жорсткіші правила щодо внутрішніх моделей, що змушує банки переходити на стандартизовані підходи [70]. Україні слід адаптувати цю практику, аби зменшити регуляторні розбіжності з європейськими фінансовими ринками та підвищити довіру інвесторів.

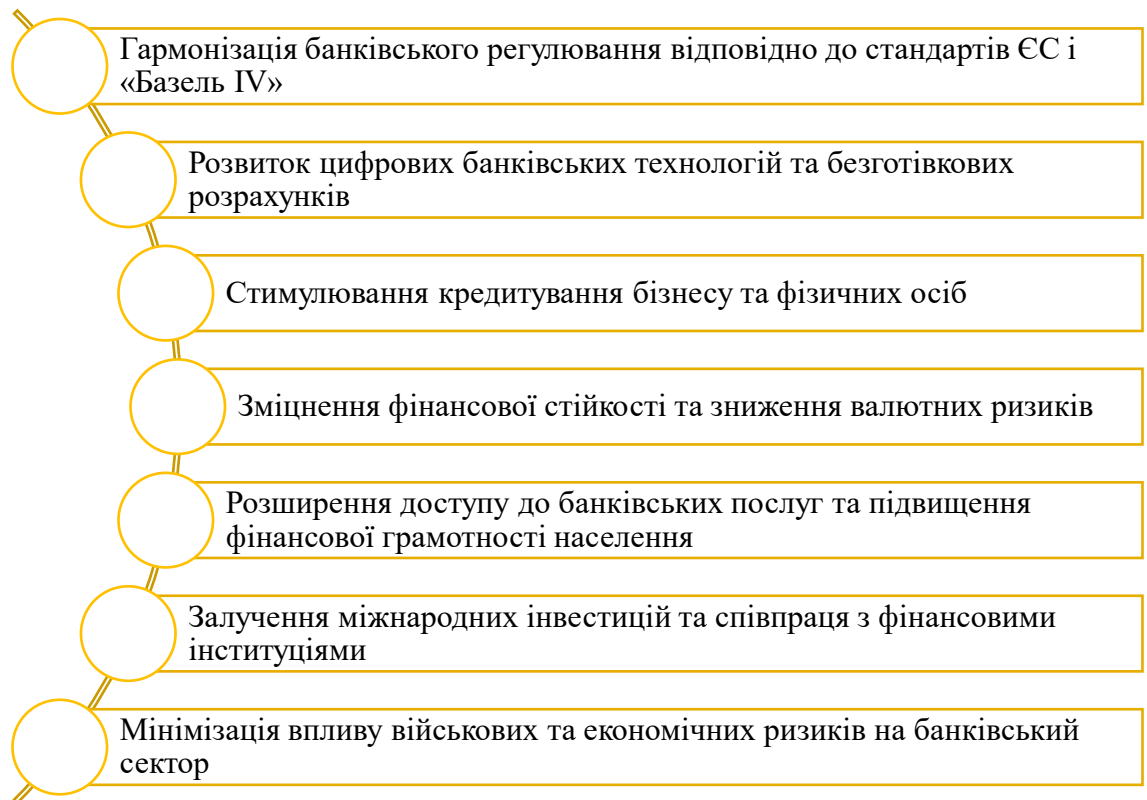

Рисунок 3.2 – Стратегічні напрямки розвитку банківської системи України

Джерело: складено авторами

Посилення регулювання операційного ризику відповідно до SA-OR («стандартизованого підходу до операційного ризику») дозволить банкам точніше прогнозувати потенційні втрати та запобігати фінансовим зловживанням. Для цього необхідно впровадити автоматизовані системи аналізу транзакцій, що виявлятимуть аномальні операції, та створити централізовану базу даних щодо шахрайських дій. Банкам слід розробити внутрішні політики управління операційними ризиками відповідно до

оновлених вимог Базельського комітету, а регулятору – встановити чіткі критерії оцінки операційних ризиків і вимоги до звітності щодо інцидентів [70].

Враховання ESG-ризиків також стає обов'язковим елементом міжнародного регулювання, зокрема через вимоги ЄС щодо фінансування сталого розвитку. У країнах Європи банки отримують регуляторні стимули за кредитування «зелених» проєктів, а також знижені капітальні вимоги для фінансування екологічно чистих ініціатив. В Україні рівень інтеграції ESG у фінансовий сектор все ще залишається недостатнім, хоча Національний банк уже розпочав роботу над політикою сталого фінансування. З 2023 року система управління екологічними та соціальними ризиками почала впроваджуватися в банках, а з 2024 року – у небанківських установах, однак відсутній єдиний механізм оцінки ESG-ризиків [71]. Впровадження національного ESG-стандарту, що враховуватиме міжнародний досвід, дозволить створити єдині правила оцінки сталого фінансування. Також, необхідно розробити податкові та регуляторні стимули для банків, що інвестують у стійкі проєкти, а також удосконалити методологію звітності за ESG-показниками, щоб відповідати стандартам ЄС і підвищити інвестиційну привабливість українського банківського сектору.

2. Розвиток цифрових банківських технологій та безготівкових розрахунків.

Цифрові технології кардинально змінюють банківську сферу, роблячи фінансові послуги більш доступними, зручними та швидкими. В Україні процес цифровізації значно прискорився через пандемію COVID-19 та воєнні умови, що підвищило попит на дистанційне обслуговування.

Одним із ключових напрямів розвитку є мобільний банкінг, який стає основним каналом взаємодії банків із клієнтами. Сучасні мобільні застосунки пропонують не лише стандартні операції (перекази, оплата комунальних послуг), а й повністю дистанційне відкриття рахунків, оформлення депозитів та кредитів. Цей тренд уже реалізований у низці українських банків, однак

його подальше поширення дозволить мінімізувати потребу в фізичних відділеннях.

Не менш важливим є розвиток безконтактних платежів, що включає запуск віртуальних карток, інтеграцію з Apple Pay та Google Pay та впровадження власних цифрових гаманців банків. Використання таких технологій не лише спрощує платежі для клієнтів, а й зменшує витрати банків на випуск пластикових карток.

– Автоматизація фінансових процесів. Розвиток використання Big Data та штучного інтелекту дозволяє аналізувати фінансову поведінку клієнтів і надавати персоналізовані пропозиції. Наприклад, AI-системи можуть автоматично підбирати кредитні продукти чи депозитні програми, адаптовані до потреб користувача.

– Перехід до безготівкових розрахунків. Згідно статистики 2025 року, вже понад 65% транзакцій в Україні здійснюється безготівково, але цей показник можна збільшити шляхом розширення POS-інфраструктури та зниження комісій на еквайринг для бізнесу [72].

– Впровадження е-гривні. Національний банк України вже тестує цифрову гривню, що дозволить скоротити витрати на готівкове обслуговування та підвищити швидкість фінансових операцій.

Естонія є прикладом успішної цифрової трансформації, яка охоплює всі сфери економіки. Сьогодні 98% бізнесів у країні засновується онлайн, 99% банківських операцій здійснюється через інтернет, а 95% податкових декларацій подається в електронному форматі. Це дозволило країні не лише спростити ведення бізнесу, а й стати лідером за кількістю стартапів-єдинорогів на душу населення [73]. Україна, впроваджуючи подібні цифрові рішення, зможе підвищити ефективність банківського сектору, мінімізувати адміністративні витрати та створити сприятливе середовище для розвитку фінансових технологій.

3. Стимулювання кредитування бізнесу та фізичних осіб.

Активне кредитування є важливим фактором економічного зростання, оскільки забезпечує фінансування бізнесу та підтримку споживчого попиту. Однак через високу облікову ставку та макроекономічну нестабільність в Україні кредитна активність залишається обмеженою. Для стимулювання кредитування необхідно реалізувати комплексні заходи, спрямовані на зниження кредитних ризиків та здешевлення фінансових ресурсів.

Ключові напрями покращення кредитної політики:

- Продовження державних програм кредитування бізнесу – зокрема програми «Доступні кредити 5-7-9%», яка надає малим і середнім підприємствам доступ до фінансування на вигідних умовах.

- Запуск кредитних гарантій для малого бізнесу – держава або міжнародні фінансові установи можуть виступати гарантами для підприємств, які не мають достатнього заставного забезпечення. В Україні цю функцію може розширити Експортно-кредитне агентство (ЕКА), забезпечуючи гарантії не лише для експортерів, а й для ширшого кола підприємців.

- Розвиток іпотечного та автомобільного кредитування – державні субсидії на житло та пільгові кредити на купівлю електромобілів сприятимуть розвитку внутрішнього ринку.

- Окремі кредитні програми для соціально вразливих груп – слід розширити доступ до пільгового фінансування для внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців та малозабезпечених сімей.

- Автоматизація процесу інформування через «Дію» – застосунок може самостійно перевіряти документи користувача та сповіщати його про можливість участі в пільгових програмах, що зробить процес оформлення кредиту швидшим і доступнішим.

4. Зміцнення фінансової стійкості та зниження валютних ризиків.

Висока залежність банківської системи від коливань валютного курсу створює додаткові ризики для економіки. Для підвищення фінансової стійкості необхідно посилити контроль за валютними ризиками, збільшити резерви та диверсифікувати джерела капіталу.

Заходи для зниження валютних ризиків:

– Розширення програм хеджування валютних операцій – банки можуть пропонувати бізнесу спеціальні інструменти для страхування валютних ризиків, такі як форвардні контракти чи валютні свопи. В Україні «Укрексімбанк» вже надає такі інструменти експортерам, що дозволяє зменшити вплив курсових коливань на їхню діяльність [74].

– Посилення резервних вимог для валютних кредитів – банки повинні мати достатні резерви для покриття потенційних збитків від девальвації гривні. У ЄС після фінансової кризи було запроваджено вимогу про підвищені капітальні буфери для валютних активів, що зменшило ризики банків.

– Розвиток внутрішнього ринку капіталу передбачає стимулювання випуску корпоративних облігацій у гривні, що зменшить залежність від зовнішніх позик. НАК «Нафтогаз України» вже має досвід залучення фінансування через єврооблігації, проте їхня реструктуризація у 2023 році підтвердила ризики залежності від іноземних ринків. Запровадження гривневих облігацій із привабливою дохідністю для стратегічних компаній, таких як Нафтогаз, дозволить залучати внутрішні інвестиції, зміцнюючи фінансову стійкість країни [75].

Одним із кроків є впровадження е-гривні (цифрової валюти НБУ), яка може зменшити використання долара у внутрішніх розрахунках. У Швеції центральний банк вже тестує цифрову валюту e-krona, що сприяє зміцненню національної валюти [76]. В Україні е-гривня може використовуватися для соціальних виплат, державних закупівель та розрахунків між бізнесом, що сприятиме фінансовій стабільності та зниженню валютної залежності, але також вона може мати і певні виклики, які можуть бути виявлені лише при її впровадженні.

5. Розширення доступу до банківських послуг та підвищення фінансової грамотності населення.

Недостатній рівень фінансової інклюзії залишається значним викликом для банківської системи України, особливо у віддалених регіонах та серед малозабезпечених верств населення. Для розширення доступу до банківських послуг необхідно спростити процедури відкриття рахунків, покращити цифрові сервіси та збільшити кількість банкоматів і POS-терміналів у малих населених пунктах. Важливим кроком може стати запровадження базових цифрових рахунків без комісії, що полегшить доступ до банківських послуг для осіб із низькими доходами.

Паралельно необхідно підвищувати фінансову грамотність населення. Впровадження спеціальних курсів у школах та університетах допоможе молоді освоїти основи банківської діяльності, кредитування та інвестування. Для старшокласників програма може включати такі теми, як «Основи фінансової грамотності» (структура доходів і витрат, роль банків), «Безпечне використання банківських карток» (шахрайство та захист коштів), «Основи кредитування» (відсоткові ставки, кредитні ризики) та «Заощадження та інвестування» (депозити, акції, облігації). Студентам першого курсу слід запропонувати глибші курси, зокрема «Фінансове планування» (особистий бюджет, накопичення), «Податкова грамотність» (оподаткування фізичних осіб), «Інвестиційні інструменти» (фондовий ринок, криптовалюта, пенсійні накопичення) та «Основи підприємництва» (кредитування бізнесу, реєстрація власної справи). Такі заняття можуть проходити у форматі лекцій, інтерактивних тренінгів та симуляційних ігор, де студенти зможуть навчитися приймати обґрунтовані фінансові рішення.

Окрім цього, важливо створити доступну навчальну базу на офіційних сайтах Міністерства фінансів України та Національного банку України, яка міститиме навчальні матеріали з економіки, банківської справи, інвестування та управління особистими фінансами. Доцільно також розробити онлайн-курси, інтерактивні тести та мобільні додатки для самостійного навчання. Подібні ініціативи успішно діють у Великій Британії, де державна програма «MoneyHelper» допомагає громадянам управляти своїми фінансами [77].

Україна може створити аналогічний ресурс у співпраці з НБУ та комерційними банками, що сприятиме підвищенню фінансової обізнаності та довіри до банківського сектору.

6. Залучення міжнародних інвестицій та співпраця з фінансовими інституціями.

Для забезпечення довгострокової фінансової стабільності Україні необхідно активніше залучати міжнародний капітал та розширювати співпрацю з провідними фінансовими організаціями, такими як МВФ, Світовий банк, ЄБРР, ЄІБ та ІФС. Це сприятиме зміцненню банківської системи, покращенню ліквідності та залученню нових технологій у фінансовий сектор. Співпраця з МВФ і Світовим банком має залишатися пріоритетною, оскільки надані ними кредитні програми забезпечують макроекономічну стабільність та фінансування структурних реформ, включно з покращенням управління державними фінансами та розвитком банківського сектору.

Для залучення нових іноземних інвесторів необхідно створити сприятливі умови для міжнародних банків, спростивши процедури ліцензування та регуляторні вимоги для виходу на український ринок. Це дозволить залучити новий капітал і конкурентні технології, що сприятиме підвищенню якості банківських послуг. Додатково варто розширювати інвестиційні можливості для іноземних фондів, зокрема шляхом надання податкових стимулів компаніям, що інвестують у фінансовий сектор України. Запровадження таких механізмів дозволить залучити довгострокові інвестиції та зменшити залежність банків від внутрішніх ресурсів.

Одним із ключових напрямів є активізація роботи з ЄІБ та ЄБРР, які можуть надати фінансування для модернізації банківської інфраструктури та підтримки малого бізнесу. У 2023 році ЄБРР надав Україні рекордні 2,1 млрд євро, що дозволило розширити кредитування малого та середнього бізнесу та посилити фінансову стійкість банків [78]. Подальше розширення таких

програм сприятиме розвитку підприємництва, покращенню доступу бізнесу до фінансування та стабілізації економіки в умовах відновлення країни.

7. Мінімізація впливу військових та економічних ризиків на банківський сектор.

Війна та економічні кризи створюють значні ризики для банківської системи України, зокрема втрату активів, скорочення ліквідності та зростання NPL. Для мінімізації цих загроз необхідно впроваджувати комплексну антикризову стратегію, що включає страхування воєнних ризиків, державні гарантії для банків та розширення рефінансування. Наприклад, залучення міжнародних страхових компаній допоможе компенсувати втрати банків через руйнування інфраструктури чи неповернення позик. Аналогічні механізми діють у країнах із високими ризиками, дозволяючи банкам продовжувати кредитування навіть у нестабільних умовах.

Важливим кроком є запровадження державних гарантій для банків, що зменшить ризики при кредитуванні бізнесу в умовах війни. Наприклад, програма «Доступні кредити 5-7-9%» вже частково підтримує підприємців, але її слід розширити на критично важливі галузі, такі як виробництво та енергетика. Також НБУ має посилити механізми рефінансування, забезпечуючи банкам додаткову ліквідність у кризових ситуаціях.

Окрему увагу слід приділити захисту банківської інфраструктури. Через воєнні дії зруйновано багато відділень та банкоматів, що ускладнює доступ громадян до фінансових послуг. Рішенням може стати створення мобільних банківських відділень у постраждалих регіонах та розвиток цифрових сервісів, що мінімізують необхідність фізичного відвідування банків. Також необхідно забезпечити резервні сервери за межами України для безперебійної роботи фінансової системи та посилити захист даних від кібератак.

Загалом, стратегічний розвиток банківської системи України є ключовим для економічної стабільності. Гармонізація регулювання з ЄС, цифровізація, стимулювання кредитування та залучення інвестицій підвищать довіру до фінансового сектору. Врахування військових і економічних ризиків потребує

антикризових заходів для забезпечення стійкості банків. Реалізація цих кроків сприятиме інтеграції України у світовий фінансовий простір та залученню інвестицій.

Висновки до розділу 3

Нами було запропоновано заходи, спрямовані на підвищення фінансової стійкості АТ «КРИСТАЛБАНК», мінімізацію ризиків та адаптацію до змін макроекономічного середовища. Оптимізація депозитної політики, вдосконалене управління кредитними ризиками та впровадження цифрових технологій сприятимуть розширенню клієнтської бази та покращенню якості обслуговування. Залучення додаткового капіталу, диверсифікація джерел доходів і посилення кібербезпеки забезпечать стабільність банку в умовах ринкових коливань. Комплексна реалізація цих заходів сприятиме довгостроковому розвитку банку, зміцненню його позицій на фінансовому ринку та підвищенню довіри клієнтів.

Стратегічний розвиток банківської системи України спрямований на підвищення фінансової стабільності та інтеграцію в європейський ринок. Гармонізація регулювання з нормами ЄС і «Базель IV», розвиток цифрових технологій, мобільного банкінгу та безготівкових розрахунків сприятимуть ефективності банківської діяльності. Стимулювання кредитування бізнесу та населення, зокрема через розширення програм «5-7-9%» та автоматизацію інформування через «Дію», забезпечить доступ до фінансування. Важливим аспектом є фінансова грамотність населення: впровадження освітніх курсів у школах та університетах, онлайн-навчання та інформаційні платформи підвищать рівень обізнаності громадян і сприятимуть розвитку фінансово свідомого суспільства.

Зниження валютних ризиків, розвиток внутрішнього ринку капіталу та залучення міжнародного фінансування допоможуть зміцнити ліквідність банків. Враховуючи воєнні та економічні виклики, необхідно посилити захист

фінансової інфраструктури, страхування воєнних ризиків і державні гарантії для банків. Реалізація цих заходів підвищить довіру до банківського сектору, сприятиме залученню інвестицій та забезпечить його стійкість в умовах глобальних викликів.

ВИСНОВКИ

У теоретичному розділі було виявлено, що банківська система є ключовим елементом ринкової економіки, забезпечуючи стабільність фінансового сектору, регулювання грошового обігу та ефективний розподіл ресурсів. Її структура еволюціонувала відповідно до економічних потреб суспільства, сформувавши сучасну дворівневу модель, де центральний банк виконує наглядові та регуляторні функції, а комерційні банки забезпечують кредитно-фінансове обслуговування бізнесу та населення. Важливими особливостями банківської системи є її динамічність, здатність до адаптації та впровадження цифрових технологій для підвищення ефективності економіки.

Також визначено, що макросередовище відіграє вирішальну роль у формуванні фінансової стійкості банківського сектору. Воно включає економічні, політичні, соціальні, технологічні та правові фактори, що можуть як сприяти розвитку банків, так і створювати загрози їхньому функціонуванню. Динамічність та взаємозалежність цих факторів потребує постійного моніторингу та адаптації банківської системи до змін зовнішнього середовища. Від ефективності такого реагування залежить конкурентоспроможність банків, їхня прибутковість та довіра з боку клієнтів.

Доведено, що оцінка впливу макроекономічних факторів на банківський сектор включає коефіцієнтний, економетричний, математичний аналіз, а також стрес-тестування. Методи дозволяють аналізувати фінансову стабільність банків, прогнозувати ризики та розробляти стратегії адаптації до макроекономічних змін, а також можуть застосовуватись в аналіз комплексно. Використання таких інструментів сприяє своєчасному виявленню загроз, підвищенню стійкості банківської системи та забезпеченню її надійності у довгостроковій перспективі.

Аналітичний розділі показав, що банківський сектор України зазнав значних трансформацій, зокрема скорочення кількості банків, укрупнення фінансових установ, зростання активів та залучених коштів. Відбувається

поступова інтеграція в європейську фінансову систему, впровадження стандартів «Базель III» та цифровізація банківських послуг. Водночас банківська система адаптується до умов війни, демонструючи стійкість і здатність до стабілізації. Підвищення рівня капіталізації та ліквідності дозволяє підтримувати функціонування банків, хоча ризики, пов'язані з макроекономічною нестабільністю, залишаються значними.

Виявило, що основними проблемами банківської системи України є високий рівень непрацюючих кредитів, недостатня капіталізація, ризики ліквідності та негативний вплив макроекономічних факторів, зокрема спаду ВВП, інфляції та безробіття. Додаткові виклики створюють валютні коливання, кіберзагрози, тіньова економіка та низький рівень довіри до банківської системи. Війна погіршила ситуацію, спричинивши втрати фінансової інфраструктури, відтік іноземного капіталу та нестабільність ринку праці. Незважаючи на це, банківська система продовжує адаптуватися через державне регулювання, підтримку міжнародних партнерів і впровадження антикризових заходів.

Авторське дослідження, проведене на прикладі АТ «КРИСТАЛБАНК», дозволило оцінити вплив макроекономічних факторів на фінансові показники банку за допомогою регресійного аналізу. Було підтверджено, що рівень безробіття має негативний вплив на обсяг коштів клієнтів у банку, ВВП є найбільш вагомим позитивним фактором, а інфляція, навпаки, вказує на певну адаптацію банківської системи. Отримана модель має високу пояснювальну здатність ($R^2 = 0.8722$), коректно враховує макроекономічні ризики та може бути використана для прогнозування фінансової стабільності банку. Це підтверджує важливість врахування макрофакторів у стратегічному управлінні банківською діяльністю.

У рекомендаційному розділі запропоновано комплекс заходів для підвищення фінансової стійкості АТ «КРИСТАЛБАНК» та мінімізації впливу макроекономічних ризиків. Основні напрями включають оптимізацію депозитної політики шляхом розвитку онлайн-вкладів, реферальних програм і

впровадження «індексаційних депозитів». Для зниження рівня проблемних кредитів рекомендовано застосування штучного інтелекту в скорингових системах, реструктуризацію боргів і програми стимулювання своєчасного погашення позик. Підвищенню капіталізації та ліквідності сприятимуть залучення стратегічних інвесторів, випуск банківських облігацій і розширення співпраці з міжнародними фінансовими установами. Активне використання цифрових технологій, зокрема гейміфікації, мобільних платіжних рішень і штучного інтелекту для персоналізації послуг, дозволить покращити якість обслуговування клієнтів. Диверсифікація доходів за рахунок розвитку страхових продуктів, кредитних програм для бізнесу та накопичувальних рахунків допоможе зміцнити фінансову стабільність банку, а посилення кібербезпеки зменшить загрози шахрайства та втрати коштів клієнтів.

Визначено стратегічні напрями розвитку банківської системи України, спрямовані на зміцнення фінансової стійкості та адаптацію до міжнародних стандартів. Ключовими заходами є гармонізація регулювання з нормами ЄС і «Базель IV», посилення вимог до управління ризиками та розширення ESG-ініціатив. Діджиталізація банківських послуг та розвиток безготівкових розрахунків сприятимуть підвищенню ефективності фінансового сектору. Стимулювання кредитування бізнесу, зокрема через програми державної підтримки та розширення гарантійних механізмів, дозволить збільшити доступ до фінансування. Важливим аспектом є фінансова інклюзія та грамотність: розширення освітніх програм, запуск онлайн-курсів та інтеграція фінансових знань у навчальні заклади сприятимуть формуванню фінансово свідомого суспільства. Для зниження валютних ризиків необхідно розвивати внутрішній ринок капіталу, стимулювати гривневі інвестиції та впроваджувати інструменти хеджування. Залучення міжнародного капіталу та співпраця з фінансовими інституціями сприятимуть зміцненню банківського сектору, а антикризові заходи щодо мінімізації військових ризиків забезпечать його стабільність у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Онищенко Ю.І. Основні етапи еволюції банківської діяльності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 6. Ч. 5. 2014. С. 45-49. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_06/265.pdf
2. Гуляєва Л.П. Сучасні підходи до визначення економічної сутності банку // Теорії мікромакроекономіки. Збірник наук. праць професорсько-викладацького складу і аспірантів / За ред. Мальчина Ю.М., Ніколенка Ю.В. 2008. Вип. 28. С.106-115. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Hulyaeva_2008_4.pdf
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність». Документ 2121-III, чинний, поточна редакція. Редакція від 10.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
4. Сіренко Н.М., Мікуляк К.А. Банківська система: конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Облік і оподаткування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування» денної форми здобуття вищої освіти. Миколаїв: МНАУ. 2022. 135 с. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11281/3/Банківська%20система-конспект_071.pdf
5. Кириленко В. Банківська система: суть та перспективи її розвитку в Україні. Журнал європейської економіки. Том. 9 (№3). Тернопіль: ТНЕК. 2010. С. 352-375. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/20921/1/Кириленко%20В..pdf>
6. Д'яконова І.І. Поняття банківської системи та особливості банківської системи України. Вісник СумДУ. Серія Економіка. №1. 2008. С. 183-190. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/9560/1/Diakonova.pdf>
7. Колодій О. А. Державне регулювання банківської системи в умовах трансформації економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Колодій Олена Анатоліївна. Львів, 2008. 20 с.

8. Мордань Є.Ю. Сутність, роль та значення банківської системи на сучасному етапі. Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». Вип. 4(14). 2012. С. 339-334. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/59094/7/Mordan%20_Sutnist_rol_ta_znachennia.pdf

9. Chernenko, N., Korohodova, O., Barna, M., & Ruschyshyn, N. Banking system of the country: Elements, functions and potential in ensuring economic growth. Scientific Horizons. 23(10). 2020. P. 54-67. URL: https://sciencehorizon.com.ua/web/uploads/pdf/Наукові%20горизонти_Том%203,%20№10_2020_54-67.pdf

10. Дорошенко Н.О., Віскарєва Е.О. Роль банківської системи у відновленні економіки України. Молодий вчений. №8(120). 2023. С. 60-65. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5919/5790>

11. Прокопенко Н.С., Мирончук В.М. Шепель І.В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. Економіка та суспільство. Вип. 41. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556>

12. Банківська система: навчальний посібник / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.] ; за заг. ред. Н. С. Ситник.- Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. - 580 с. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Blashchuk_Petyk_13_end.pdf

13. Корецька Н.І. Банківська система України: організація та місце в національній економіці держави. Наукові записки. Вип. 10. Ч. 3. 2008. С. 135-140. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/145234215.pdf>

14. Забчук Г. Фактори впливу на ефективність банківської системи України та шляхи її відновлення. Західноукраїнський національний

університет. 2019. №6. С. 181-185. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/39559/1/181-185%20Забчук.pdf>

15. Вовченко О.С. Класифікація факторів макроекономічного середовища діяльності комерційних банків. Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. 2009. № 3 (34). С. 99-102. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/786/1/2.pdf>

16. Вовченко О. С. Фінансова стабільність банків в умовах динамічного макроекономічного середовища : монографія / О. С. Вовченко, С. Б. Єгоричева. Полтава : ПУЕТ, 2021. 233 с. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/9526/1/Монографія%202021.pdf>

17. Evans O., Leone A. M., Gill M., Hilbers P. Macroprudential Indicators of Financial System Soundness. IMF Washington DC. 2000. 49 p.

18. Макроекономічний аналіз : навчальний посібник / М. С. Бріль, О. М. Кліменко, М. А. Мащенко та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 275 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/19960/1/2017%20-%20Бріль%20М%20С%20Кліменко%20О%20М%20Мащенко%20М%20А%20та%20ін.pdf>

19. Рибалко А.С., Зайцев О.В. Сучасні підходи до аналізу фінансових результатів діяльності банківської установи. Економіка та суспільство. Вип. 21. 2020. С. 114-122. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/37/36>

20. Захожай В.Б. Застосування статистичних методів для оцінки фінансової стійкості банківських установ в умовах економічної нестабільності. Академічні візії. Вип. 35. 2024. С. 1-14. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1345>

21. Щербатих Д.В. Сучасні методи стрес-тестування банківської системи України. Мукачівський державний університет. Вип. 19. 2018. С. 1210-1218. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/181.pdf

22. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: Монографія / За ред. д.е.н., проф. О.В.

Дзюблюка. Тернопіль: «Вектор», 2012. 462 с. URL: https://library.wunu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv/Факультет%20ББ/банківської%20справи/Адамик%20Б/book/Банківська%20система%20України%20становлення%20і%20розвиток%20в%20умовах%20глобалізації%20економічних%20процесі.pdf

23. Вовченко О.С. Сучасні методичні підходи до оцінки фінансової стабільності банку. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2016. № 5 (77). С. 161-169. URL: <https://core.ac.uk/download/300241429.pdf>

24. Прикладна економетрика : навч. посіб. : у двох частинах. Частина 1 / Л. С. Гур'янова, Т. С. Клебанова, С. В. Прокопович та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 235 с. URL: http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/19846/1/2016-Гурьянова_Л_С_Клебанова_Т_С_Прокопович_С_В.PDF

25. Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. Київ: Поліграф книга, 2000. 512 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/524/1/dzyublyuk-2000.pdf>

26. Лютий І.О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки. Київ: Атака, 2000. с. 240

27. Вовчак О. Банківська справа: Навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 560 с.

28. Матвієнко П.В. Динаміка розвитку вітчизняної банківської системи. Економіка та держава. 2007. № 6.

29. Борисевич В., Онищенко Ю. Етапи трансформації банківської системи України. Економіка та суспільство. Вип. 7. 2016. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/135.pdf

30. Посмітна М.В. Періодизація розвитку банківської системи України у контексті реалізації макроекономічної політики національного банку

- України. Науковий погляд: економіка та управління, № 4 (84). 2023. С. 128-137.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-84-20>
31. Здійснено чергові кроки для наближення банківського регулювання до стандартів ЄС. Офіційний сайт Національного банку України. 23.07.2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zdiysneno-cherгови-kroki-dlya-nablijennya-bankivskogo-regulyuvannya-do-standartiv-yes>
32. У 2025 році починають діяти оновлені підходи до визначення та розкриття інформації про рівень непрацюючих кредитів. Офіційний сайт Національного банку України. 15.01.2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2025-rotsi-pochinayut-diyati-onovleni-pidhodi-do-viznachennya-ta-rozkrittya-informatsiyi-pro-riven-nepratsyuyuchih-kreditiv>
33. Кількість банків в Україні (2008-2025). Офіційний сайт Мінфін. 04.03.2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/>
34. Наглядова статистика. Основних показників діяльності банків. Офіційний сайт Національного банку України. 04.03.2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>
35. Банківська система успішно перейшла на нову структуру капіталу. Офіційний сайт Національного банку України. 11.09.2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivska-sistema-uspishno-pereyshla-na-novu-strukturu-kapitalu>
36. Рейтинг стійкості банків за підсумками 3 квартала 2024. Офіційний сайт Мінфін. 01.10.2024. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/?date=2024-10-01>
37. Активи банків України (2008-2025). Офіційний сайт Мінфін. 04.03.2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>
38. Пасиви банків України (2008-2025). Офіційний сайт Мінфін. 04.03.2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/passive/>
39. Гісем М., Король М. Проблеми фінансової безпеки банківського сектору України під час повномасштабного російського вторгнення. Сталий

розвиток економіки, Вип. 2(47). 2023. С. 43-49. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/845>

40. Близько 26% території України поки залишаються окупованими Росією - Зеленський. Офіційний сайт Укрінформ. 05.02.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3822910-blizko-26-teritorii-ukraini-poki-zalisautsa-okupovanimi-rosieiu-zelenskij.html>

41. Частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні становила 38% на початок 2023 року. Офіційний сайт Національного банку України. 06.03.2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>

42. Огляд банківського сектору. Листопад 2024 року. Офіційний сайт Національного банку України. 06.03.2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-11.pdf?v=12

43. Васильченко З. М., Доманецький І. В. Капіталізація банків України: сучасний стан та проблеми нарощення. Financial and credit activity problems of theory and practice 1 (14). 2013. С. 3-10. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/228/228>

44. Змінено вимоги до мінімального капіталу банків. Офіційний сайт Financial club. 22.06.2020. URL: <https://finclub.net/news/zmineno-vymohy-do-minimalnoho-kapitalu-bankiv.html>

45. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2025. Офіційний сайт Мінфін. 18.04.2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

46. Грудзевич У.Я., Дребот Н.П. Аналіз ліквідності та прибутковості банківської системи України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. Вип. 48. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2277>

47. Рівень безробіття в Україні. Офіційний сайт Мінфін. 25.03.2022. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>

48. Прасад А. Уряд прогнозує зниження безробіття до 19% до кінця року. У 2022-му показник становив 21,1%. Офіційний сайт Forbes. 14.09.2023.

URL: <https://forbes.ua/news/uryad-prognozue-znizhennya-bezrobittya-do-19-dokintsya-roku-14092023-15998>

49. Індекс інфляції. Офіційний сайт Мінфін. 10.03.2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2025/>

50. Облікова ставка НБУ 2025. Офіційний сайт Мінфін. 06.03.2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/nbu/refinance/>

51. Шапран Н.С. Тенденції розвитку валютного ринку України в період війни. Економіка та суспільство. Вип. 57. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3125>

52. Долар чи євро: в якій валюті українцям краще зберігати гроші у 2025 році. Офіційний сайт РБК-Україна. 10.01.2025. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/dolar-chi-evro-kiy-valyuti-ukrayintsyam-krashche-1736445738.html>

53. Гончаренко І.Г. Кіберзагрози фінансового сектора в умовах війни. Економіка та суспільство. Вип. 50. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2442>

54. Сердюк К. Стався масовий збій у роботі Visa та Mastercard: що відомо. Офіційний сайт ТСН Україна. 09.03.2025. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/stavsya-masoviy-zbiy-u-roboti-visa-ta-mastercard-scho-vidomo-2783565.html>

55. Прямі іноземні інвестиції у регіони України за час повномасштабного вторгнення. Офіційний сайт Інститут аналітики та адвокації. 24.12.2024. URL: <https://iaa.org.ua/portfolio/foreign-direct-investment-in-the-regions-of-ukraine-during-the-full-scale-invasion/>

56. Гетманцев про оподаткування надприбутків банків: Рішення «заднім числом» виправдано винятковою ситуацією. Офіційний сайт Укрінформ. 17.09.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3906667-getmancev-pro-opodatкування-nadpributkiv-bankiv-risenna-zadnim-cislom-vipravdano-vinatkovou-situacieu.html>

57. Гетман О. На яких схемах тіньової економіки держава втрачає найбільше? Офіційний сайт Економічна правда. 31.10.2024. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/10/31/721290/>

58. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021 : звіт за результатами дослідження / підготовлено Info Sapiens для DAI Global LLC, Проекту USAID «Трансформація фінансового сектору». Київ, 2021. 83 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf

59. Національному банку довіряє лише 52% українців. Офіційний сайт Financial Club. 11.04.2024. URL: <https://finclub.net/news/natsionalnomu-banku-doviriaie-lyshe-52protsent-ukraintsiv.html>

60. Ключові показники діяльності державних банків, станом на 01.01.2024. Офіційний сайт Національного банку України. 07.03.2025. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Держ%20%2001_01_2024.pdf

61. Прокопенко Н., Мирончук В., Шепель І. принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. Економіка та суспільство. Вип. 41. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556>

62. Фінансова звітність. Офіційний сайт КРИСТАЛБАНК. 10.03.2025. URL: <https://crystalbank.com.ua/ua/financial/>

63. Медведєв М. Г., Ніколаєва О. А., Фоменко К. А. Економіко-математичне моделювання та прогнозування прибутку комерційного банку. Інтелект XXI. № 5. 2014. С. 68-77.

64. Медведєв М., Ніколаєва О. Математичне моделювання та прогнозування фінансових показників комерційного банку. 2015. С. 138-140. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3d0c85ba-e3f3-4baa-b229-eefd2e8e1694/content>

65. Медведєва І.Б. Стрес-тестування кредитного портфеля банку за макроекономічними параметрами. Глобальні та національні проблеми

економіки. 2017. №14. С. 752-757. URL: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/149.pdf>

66. Депозити. Офіційний сайт КРИСТАЛБАНК. 13.03.2025. URL: https://crystalbank.com.ua/ua/corp_deposits/

67. Правила проведення депозитної акції «Бонус до депозиту». Офіційний сайт Sense bank. 13.03.2025. 3 с. URL: <https://sensebank.ua/upload/Pravyla-Bonus-do-depozytu.pdf>

68. Де вигідно взяти кредит, щоб погасити інший. Офіційний сайт Ощадбанк. 14.03.2025. URL: <https://www.oschadbank.ua/blog/de-vigidno-vzati-kredit-sob-pogasiti-insij>

69. Статут Акціонерного товариства «КРИСТАЛБАНК» (нова редакція). Київ, 2020. 61 с. URL: <https://crystalbank.com.ua/upload/file/statut-crystalbank.pdf>

70. Дудукалова О.С., Матвієнко Г.А. Впровадження БАЗЕЛЬ III для збільшення стійкості банківської системи: особливості та нововведення. Економіка та суспільство. Вип. 59. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3393>

71. Вовченко О.С. ESG-стратегія як основа управління ризиками сталого розвитку в банках. Економіка та суспільство. Вип. 50. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2458>

72. Українці в умовах війни все одно надають перевагу безготівковим розрахункам. Офіційний сайт Укрінформ. 03.03.2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3966371-ukrainci-v-umovah-vijni-vse-odno-nadaut-perevagu-bezgotivkovim-rozrahunkam.html>

73. Цифрові держави — це десь далеко за океаном? Розвінчуємо міф на прикладі Естонії. Офіційний сайт Project Liga. 15.03.2025. URL: https://project.liga.net/projects/relocate_first_myth/

74. Як документарний бізнес Укрексімбанку допомагає експортерам та імпортерам. Офіційний сайт Економічна правда. 19.10.2023. URL: <https://epravda.com.ua/publications/2023/10/19/705631/>

75. Нафтогаз здійснив платежі за єврооблігаціями відповідно до умов реструктуризації. Офіційний сайт Укрінформ. 19.07.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3886816-naftogaz-zdijsniv-platezi-za-evroobligaciami-vidpovidno-do-umov-restrukturizacii.html>

76. Король М.М., Михайлюк О.І. Особливості світових тенденцій в сфері цифрових валют центральних банків провідних країн світу. Економіка та суспільство. Вип. 63. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-19>

77. Money Helper. Official web-site: Information now. 15.03.2025. URL: <https://www.informationnow.org.uk/organisation/money-helper/#>

78. ЄБРР надав рекордні 2,1 млрд євро Україні у 2023 році. Eu Neighbourseast. 29.01.2024. URL: <https://euneighbourseast.eu/uk/uncategorized/yebrr-nadav-rekordni-21-mlrd-yevro-ukrayini-u-2023-roczi/>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Порівняння фактичних та прогнозованих значень

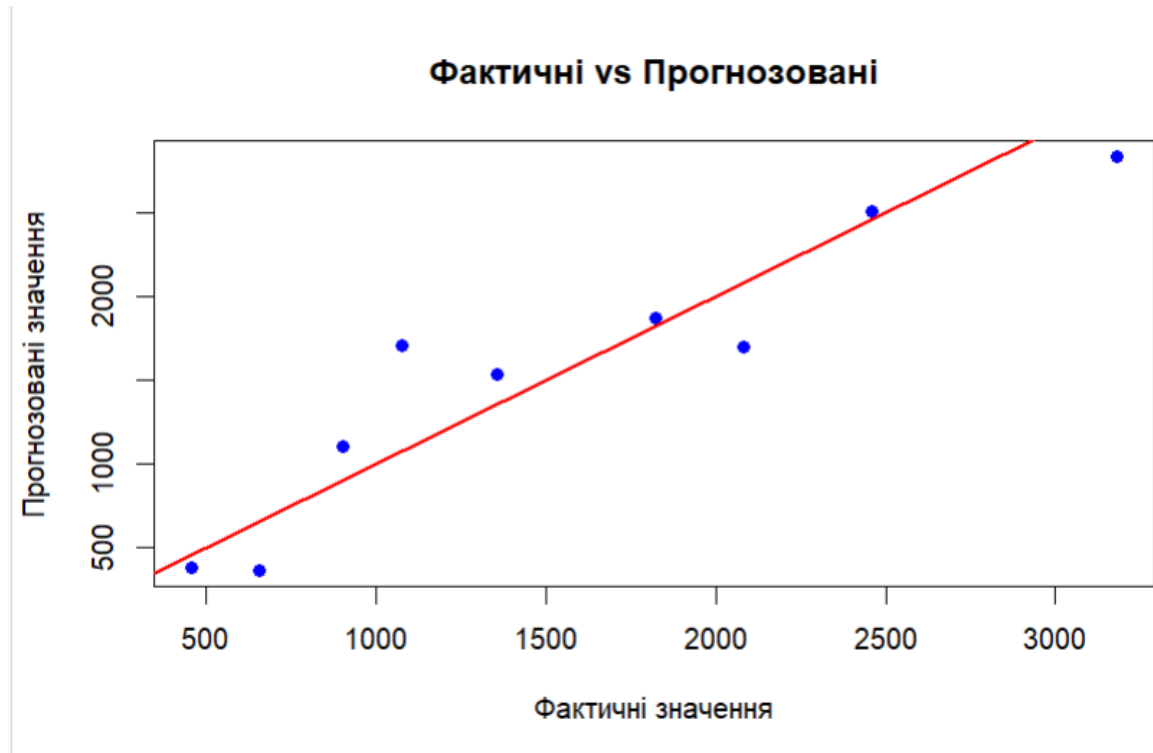

Рисунок А.1 - Порівняння фактичних та прогнозованих значень

Джерело: складено авторами